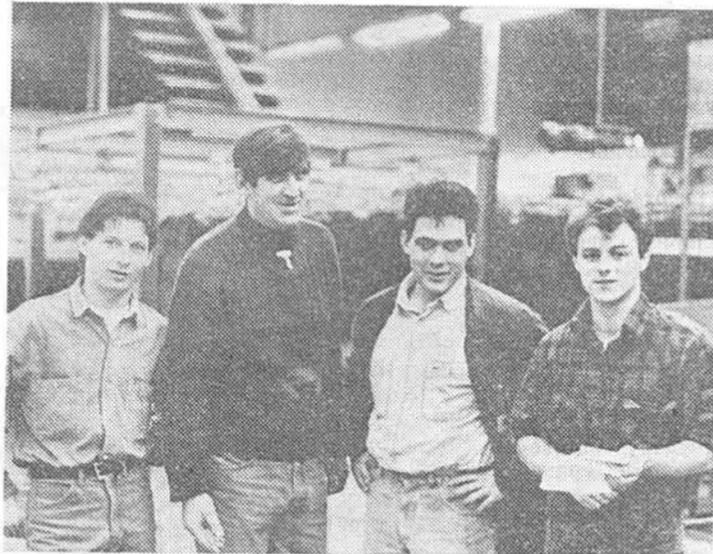

Голас Радзімы

№ 52 (2090)
29 снежня 1988 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ПАГРАНІЧНЫ КАНТРОЛЬ

«Ля варот краіны».
Стар. 3

СУСТРЭЧА БАЯВЫХ СЯБРОУ

«Самая шчаслівая
падзея»
Стар. 4

Адраджэнне
фальклору — адзін
са шляхоў
захавання
нацыянальнай
самабытнасці

«Песня гоіць душу»
Стар. 6

ТРАДЫЦЫІ
І АБРАДЫ
НАРОДА — НАША
ДУХОУНАЯ
СПАДЧЫНА

«Як святкавалі
Новы год»
Стар. 7, 8

Тры гады мінула з таго часу, як на будаўнічай пляцоўцы ў Гатаве, невялікай вёсачцы пад Мінскам, узняўся зялёна-бела-чырвоны флаг. Тут італьянская фірма «Канчэрыс Когала» пачала ўзводзіць самы буйны ў Еўропе гарбарны завод. Цяпер будаўніцтва завяршаецца. Пачаліся пусканаладочныя работы, і доследныя партыі сыравіны праходзяць першапачатковую апрацоўку.

Фірма «Канчэрыс Когала» добра вядомая ў дзелавых колах. Сёння 65 працэнтаў сваёй прадукцыі яна адпраўляе ў СССР, краіны ЕЭС, Югаславію, Індыю. З канца шасцідзясятых гадоў фірма будзе прадпрыемства «пад ключ» за рубжом. У 1985 годзе Усеагульнае аб'яднанне «Саюзнешбудімпарт» падпісала з ёю кантракты на ўзвядзенне абутковых фабрык у Маскве, Калуге, Тальяці, а таксама гарбарных заводаў у Рязані і Мінску. Завод у Гатаве будзе даваць абутковым фабрыкам краіны 70 мільёнаў квадратных футаў скуры.

Ці выгадна італьянскай фірме ўзводзіць такое прадпрыемства пад Мінскам? На гэта пытанне прадстаўнік фірмы «Канчэрыс Когала» Маўра Ланцоні адказвае так: «Будаўніцтва завода ў Гатаве вядзе да фіналу, у якім не будзе тых, хто прайграў. Італьянскі бок атрымае сваю суму валютных рублёў, сваеці — гарбарны завод экстрэ-класа».

А мы (дададзім ад сябе) — напэўна, модны абутак.

НА ЗДЫМКУ: адміністрацыйны корпус завода; італьянскія спецыялісты Брыкезе ФІАРЭНЦА, Ізепі ЛАРЭДАНА, Багацела П'ЕРЛУДЖЫ, Дэле Джусціна ДЖАВАНІ; у адным з цэхаў гарбарнага завода.

Фота С. КРЫЦКАГА.

КАСМІЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ

ПРАГРАМА ВЫКАНАНА

Савецкія касманаўты Уладзімір Цітоў, Муса Манараў і грамадзянін Французскай рэспублікі касманаўт-даследчык Жан-Лу Крэцён пасля паспяховага завяршэння праграмы даследавання і эксперыменту на борце пілатуемага комплексу «Мір» 21 снежня вярнуліся на Зямлю. Спускаемы апарат карабля «Саюз ТМ-6» зрабіў пасадку за 180 кіламетраў на паўднёвы ўсход ад горада Джэзказгана. Самаадчуванне касманаўтаў пасля прыземлення добрае. Работу на арбіце працягваюць Аляксандр Волкаў, Сяргей Крыкалёў і Валерый Палякоў.

Упершыню ў гісторыі савецкія касманаўты Уладзімір Цітоў і Муса Манараў ажыццявілі арбітальны палёт працягласцю адзін год.

За гэты час на борце комплексу «Мір» выканана шырокая праграма астрафізічных, геофізічных і медыцынскіх даследаванняў, тэхналагічных і біятэхналагічных эксперыменту.

Значнае месца было адведзена работам па даследаванню прыродных рэсурсаў Зямлі і вывучэнню навакольнага асяроддзя. Рэгулярна праводзіліся візуальныя назіранні і здымкі сушы і акваторыі Сусветнага акіяна. Атрымана больш чым 12 тысяч здымкаў зямной паверхні.

У палёце праводзіліся даследаванні розных астрафізічных аб'ектаў галактычнага і пазагалактычнага паходжання, крыніц рэнтгенаўскага і ультрафіялетавага выпраменьванняў, калязямной касмічнай прасторы, атмасферы Зямлі.

Выкананы вялікі аб'ём эксперыменту па касмічнай медыцыне, у тым ліку з удзелам урача-даследчыка.

Шматлікія даследаванні праведзены ў рамках міжнароднага супрацоўніцтва.

З 28 лістапада 1988 года на працягу 23 дзён на борце арбітальнага комплексу праводзілі сумесныя даследаванні пяцёра савецкіх і французскіх касманаўтаў. Большая частка рабочага часу ў палёце міжнароднага экіпажа была адведзена медыцынскімі эксперыментамі. З выкарыстаннем новых метадаў і ўдасканаленай апаратуры праводзіліся кардыялагічныя, псіхафізіялагічныя і радыябіялагічныя даследаванні, вывучаліся абменныя працэсы ў арганізме чалавека.

У час выхаду ў адкрытую касмічную прастору камандзір экіпажа Аляксандр Волкаў і французскі касманаўт Жан-Лу Крэцён правялі мантаж і раскрыццё буйнагабарытнай ферменнай канструкцыі і выканалі заплававаныя навукова-тэхнічныя эксперыменты.

Атрыманыя ў ходзе палёту вынікі маюць вялікую навуковую каштоўнасць і знойдуць прымяненне ў розных галінах навукі і народнай гаспадаркі нашай краіны, паслужаць справе прагрэсу, на карысць усіх людзей Зямлі.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Уладзіміру Цітоў і Мусе Манараў прысвоена званне Герояў Савецкага Саюза, касманаўт-даследчык Жан-Лу Крэцён узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга і касманаўт-даследчык Мішэль Таніні — ордэнам Дружбы народаў.

САЦЫЯЛЬНАЯ СФЕРА

НА ГРОШЫ ПРАДПРЫЕМСТВА

Валютныя накапленні — мара любога гаспадарніка. І пакуль што далёка не кожны можа імі пахваліцца. Дзякуючы знешнегандлёвым аперацыям, у калектыве вытворчага аб'яднання «Наваполацка-нафтааргінтэз» яны ёсць. І сацыяльна значны момант у іх выкарыстанні заключаецца ў тым, што, акрамя вырашэння вытворчых задач — набыцця сучаснай тэхналогіі, апаратуры, сродкаў аўтаматызацыі, — яны накіроўваюцца і на ўмацаванне матэрыяльнай базы аховы здароўя горада.

Калі 80 тысяч інвалютных рублёў заплаціла прадпрыемства галацкай фірме «Ташыба медыкал» за дыягнастычны кардыялагічны ультрагукавы апарат, разлічаны на 5 тысяч даследаванняў у год. Гэта першакласнае абсталяванне ўжо атрымала наваполацкая гарадская бальніца. Японская фірма «Алімпас» паставіць камплект медыцынскіх фібраскопаў, які ацэньваецца ў 28 тысяч інвалютных рублёў. У стадыі падрыхтоўкі іншыя пагадненні, якія таксама санкцыянаваныя саветам працоўнага калектыву прадпрыемства.

ДОСЛЕДНЫЯ УЗОРЫ

РАСПРАЦАВАНЫ КАМП'ЮТЭР

Доследныя ўзоры персанальнага камп'ютэра «Электроніка МК-92» выпушчаны на брэсцкім заводзе «Колератрон». Гэта машына ўмяшчаецца ў звычайны партфель, з ёю можна працаваць на будоўлі, у дарозе, рабіць вылічэнні на нарадзе.

Камп'ютэр мае графічны дысплей, клавіятуру, друкарскае ўстройства. Атрыманая інфармацыя адразу з'яўляецца на паперы. Машына робіць 200 тысяч аперацый у секунду.

Пасля таго як дзяржаўная камісія прыме камп'ютэр, пачнецца яго серыйная вытворчасць. Але ўжо і зараз машына брэстаўчан зацікавіла прадстаўнікоў многіх арганізацый і прадпрыемстваў.

ДЛЯ СЯБЕ І ЗА МЯЖУ

БРЭСЦКІЯ ДЫВАНЫ

10 мільянаў квадратных метраў — такая агульная плошча дываноў, выпушчаных пачынаючы з 1986 года работнікамі Брэсцкага вытворчага дыванолага аб'яднання.

Брэсцкія дываны карыстаюцца попытам як у нас у краіне, так і за мяжой. Зусім нядаўна партыя дываноў — шэсць тысяч квадратных метраў — была адпраўлена ў Аб'яднаныя Арабскія Эміраты. Прадукцыя брэстаўчан экспанавалася сёлета і ў сталіцы Эфіопіі — Адзіс-Абебе — на выстаўцы «Навука, тэхніка, эканоміка Беларускай ССР».

КОНКУРС ПРЫГАЖОСЦІ

Конкурс прыгажунь «Гродна-88» прайшоў у абласным цэнтры. Яго арганізавалі гарадскі Маладзёжны цэнтр сумесна з заводам аўтамагнітол, а таксама польскія фірмы «Іта», «Студэнт-сервіс» і газета «Кур'ер Падляскі» з горада Беластока.

У фінале ўдзельнічала 16 прэтэндэнтка. Пераможцай стала навучэнка II курса Гродзенскага педвучылішча Таццяна Валкавіцкая.

З конкурсу фіналістак выбралі восем дзяўчат, якія стануць удзельніцамі конкурсу «Інтэрпрыгажуня» ў горадзе Беластоку ў Польшчы.

НА ЗДЫМКУ: пераможца конкурсу «Гродна-88» Таццяна ВАЛКАВІЦКАЯ.

ТЭХНІЧНАЯ ТВОРЧАСЦЬ

АРЫГІНАЛЬНЫ СНЕГААЧЫШЧАЛЬНІК

Такі засталіся на складзе сотні шыроказахватных лапат у лінейнай службе лакаматывага дэпо станцыі Полацк. Ніхто іх не ўзяў у рукі. І гэты нягледзячы на даволі багаты на снег снежань. «Падаць у адстаўку» дзедзёўскаму метаду прапанавалі ўмельцы з вытворчага аб'яднання «Наваполацка-нафтааргінтэз». Яны вырашылі прымяніць для ўборкі снегу з чыгуначнага палатна... рукаворную мяцеліцу.

Арыгінальная канструкцыя «Ветрыка» — так назвалі снегаачышчальнік яго стваральнікі — простага на выкананне і надзейнага ў эксплуатацыі. Для яе вырабу і зборкі можа быць выкарыстаны магнуты вентылятэр са спецыяльным прыстасаваннем, які адпрацаваў пэўны рэсурс.

РЭКАНСТРУКЦЫЯ

ДЛЯ МАЛЬШОЎ

На Ваўкавыскім малочнакансервавым камбінаце дзіцячых прадуктаў з'явілася магчымасць адмовіцца ад малапрадукцыйнай працы, кіраваць тэхналагічнымі працэсамі на базе сучаснага аўтаматызаванага абсталявання. Цяпер наладчыкі рыхтуюць да запуску ў прамысловую эксплуатацыю новы аўтаматызаваны комплекс французскай фірмы «Сіфаль».

Усе тэхналагічныя працэсы ад першаснай апрацоўкі малочнай сыравіны, яе ачысткі, ахаладжэння, тэрмаапрацоўкі да цэнтралізаванай мыйкі і выхаду гатовай прадукцыі будуць працаваць у аўтаматызаваным рэжыме. Кіраваць працэсамі будуць аператары. З уводам у дзеянне комплексу намнога ўзрасце выпуск высокакажыўных сухіх малочных сумесей.

НОВЫЯ ТАВАРЫ

ПАЛІТО З МАГІЛЁВА

90 новых мадэлей верхняга жаночага і падлеткавага адзення прапанавалі сёлета пакупнікам швейнікі Магілёўскай фабрыкі імя Валадарскага. Гэта 85 працэнтаў усяго выпускаемага асартыменту.

Ужо сёлетняй зімой нашы модніцы змогуць па вартасцях ацаніць магілёўскія паліто з каўнярамі з пясца, норкі, лісы, паліто са штучнага футра; школьніцам будуць да твару дэмісезонныя і школьныя камплекты. Прымераць навінкі змогуць і жыхары Цюмені, Караганды, Варкуты, Семіпалацінска, Уладзівастока і іншых гарадоў краіны.

ЭКСПРЭС-ІНТЭР'В'Ю

РЭЦЭПТ ПРАПІШУЦЬ ГОРАДУ

У Мінску адкрыты рэспубліканскі цэнтр гігіены і эпідэміялогіі Міністэрства аховы здароўя БССР.

Пра задачы новай службы расказвае галоўны ўрач В. ЖУКОЎСКІ.

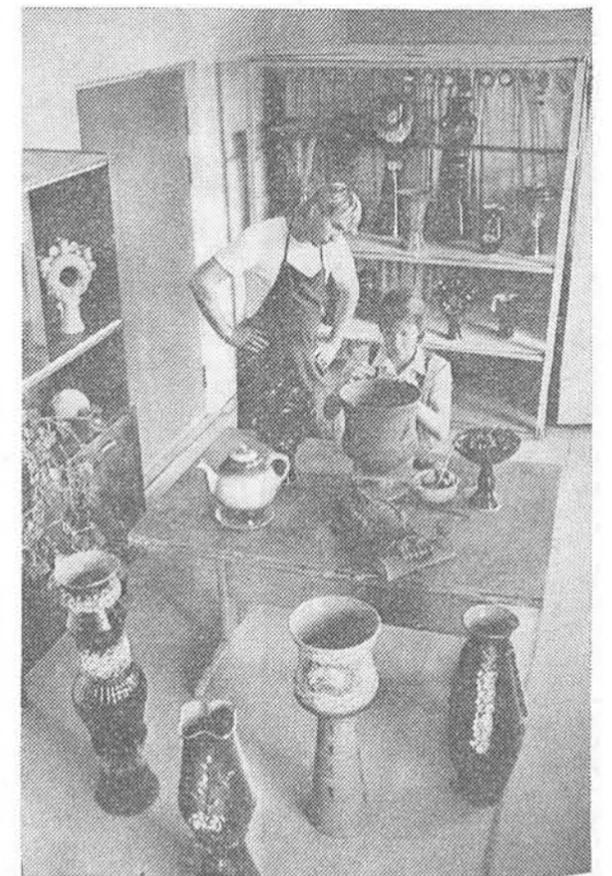
— Камандаваць санітарнай работай і выконваць гэтыя каманды цяпер будзе адзіны цэнтр, куды ўвайшлі спецыялісты былога санупраўлення, рэспубліканскай санстанцыі. Хутка да іх далучацца некалькі навукова-даследчых інстытутаў, электронна-вылічальны цэнтр Міністэрства аховы здароўя. Рэспубліканскі цэнтр здароўя. Так будзе завершана стварэнне сістэмы «Прафілактыка», назва якой гаворыць сама за сябе. З усіх канцоў рэспублікі ў цэнтр цяпер сцякаюцца даныя аб вірусных захворваннях, якасці прадуктаў харчавання, умовах працы, быту, чысціні рэк, паветра, радыялагічным становішчы, медыцынскай статыстыцы. З дапамогай матэматычных метадаў і ЭВМ паспрабум выявіць сувязі паміж навакольным асяроддзем — сацыяльным, бытавым, экалагічным — і здароўем насельніцтва. Канкрэтныя рэкамендацыі па прафілактыцы захворванняў таксама за намі.

Мы не збіраемся займацца дробязямі. Мэта Цэнтра — бачыць праблему ў цэлым.

Для праграмы «Здароўе» мы падрыхтавалі некалькі раздзелаў: здароўе і навакольнае асяроддзе, здароўе і праца. Магчыма, не ўсё ў іх ідэальнае. Тыя ж экалагічныя праблемы хацелася б вырашаць больш эфектыўна. Але ў адным цэнтры, упэўнены, не папракнучь: мы ні ў чым не ўступілі ў дамагаснаму ўдзіску. Напрыклад, у Мінску, Гомельскай і Брэсцкай абласцях не вельмі спышаліся з перасяленнем жыхароў з дамоў, якія трапілі ў санітарныя зоны прадпрыемстваў. У праграме ясна ўказана: паблізу школьных цэхаў людзі жыць не павінны. Сур'ёзна заняліся мы і радыялагічнымі даследаваннямі на ўсёй тэрыторыі рэспублікі.

Калі гэтая праграма ў асноўным латае ранейшыя прарэзі, то паспарты здароўя, складанне якіх пачалі спецыялісты цэнтра, дапамогуць папярэджаць шкодныя вынікі гаспадарчай дзейнасці. У памяць ЭВМ будуць унесены даныя аб захворванні ў кожным рэгіёне рэспублікі, яго эканамічным і сацыяльным латэнцыяле, прыродных умовах. Тады можна будзе выдаць дакладныя заданні міністэрствам: колькі бальніц, дзіцячых садоў трэба пабудаваць, дрэў пасадзіць, каб адначасова з павелічэннем выпуску прадукцыі не расла колькасць захворванняў. Калі ж у якога-небудзь горада ўмовы для «падсялення» яшчэ аднаго прадпрыемства акажуча неспрыяльнымі, то такому «наваселу» тут проста не знойдзеца месца.

НОВАЛУКОМСКАЯ КЕРАМІКА

Дэкаратыўна-мастацкая кераміка — асноўная прадукцыя ўчастка тавараў народнага спажывання на Новалукомскім заводзе керамітавага гравію. Вялікай папулярнасцю карыстаюцца інтэр'ерныя вазы, што імітуюць па колеру і форме гладыёлусы, цюльпаны, архіды. Для многіх удзельнікаў Міжнароднага маскоўскага фестывалю моладзі і студэнтаў памятных сталі дэкаратыўныя медалі, зробленыя ў Новалукомлі. Прымаюць тут і заказы на афармленне дэкаратыўнай керамікай інтэр'ераў прадпрыемстваў.

НА ЗДЫМКУ: над дэкаратыўнай вазай «Курган Славы» працуюць ганчары Алена РЫЖАНКОВА і Аляксей КРЭНДЗЕЛЕЎ.

ЧАС ВЯЛІКІХ ЗМЕН

«ПРАЦУЮЦЬ» КАНТАКТЫ

Аб той ролі, якую адыгрываюць у гаспадарчым жыцці рэспублікі кантакты з іншымі краінамі, сённяшнім іх стане, далейшым развіццём наша гутарка з намеснікам аддзела знешнеэканамічных сувязей пры Дзяржаўным камітэце планавання БССР Мікалаем ГРЫНЬВЫМ.

— Мікалай Тарасавіч, такім чынам, сёння мы бачым, як на практыцы «запрацавалі» на наша сённяшняе жыццё знешнеэканамічныя сувязі. Хто і як займаецца гэтай справай у рэспубліцы?

— Знешнеэканамічнымі кантактамі займаецца ў нас даволі многа ўстановаў: практычна ўсе міністэрствы і ведамствы, асобныя прадпрыемствы. Але каардынуючы цэнтр, безумоўна, ёсць. Такую функцыю выконвае Камісія Савета Міністраў БССР па пытаннях эканамічных сувязей з замежнымі краінамі. У яе ўваходзяць работнікі адпаведных аддзелаў Савета Міністраў і Дзяржплана рэспублікі, міністэрстваў, рэспубліканскай Гандлёва-прамысловай палаты, дырэктары прадпрыемстваў. Узначальнае — намеснік старшыні Савета Міністраў БССР Вячаслаў Кебіч.

— Знешнеэканамічныя сувязі — неад'емная частка нашага гаспадарчага механізма, сродак вырашэння агульных задач з дапамогай перадавага замежнага вопыту, тавараабменных аперацый. Але жыццё апошнім часам значна змянілася, паставіла перад грамадствам новыя задачы, праблемы. Як адбываюцца сучасныя ўмовы на вашай галіне?

— Так, пэўныя кантакты з замежнымі партнёрамі існуюць даўно. Але ў апошнія некалькі гадоў яны атрымалі новы імпульс для развіцця і, безумоўна, падняліся на якасна вышэйшую ступень. Сёння намяціліся таксама і новыя формы для іх рэалізацыі.

Сталі шырока распаўсюджвацца навукова-тэхнічныя і вытворчыя прамыя сувязі. Гэта калі ўсе дагаворы паміж партнёрамі заключаюцца на прамую, з улікам уласных інтарэсаў канкрэтнага прадпрыемства ці ўстановы. У нашай рэспубліцы прамыя сувязі наладжваюцца практычна з усімі сацыялістычнымі краінамі. Для прыкладу з найбольш плённых магу прыгадаць кантакты са Славеніяй, Балгарыяй, Польшчай. Тут існуе цэлая праграма супрацоўніцтва, у якую ўключаны некалькі канкрэтных дагавораў з асобнымі прадпрыемствамі. Зноў-такі для прыкладу назаву мінскі завод халадзільнікаў «Атлант» і яго дагавор.

Калі падагуліць, то больш за 90 прадпрыемстваў рэспублікі наладзілі прамыя сувязі з краінамі-удзельніцамі СЭУ.

— У якіх жа галінах яны найбольш значныя?

— У распрацоўцы электронна-вылічальнай тэхнікі, высокаэфектыўных тэхналогій і абсталявання, у галіне парашковай металургіі.

Не забываюць пра карысць прамых сувязей і тыя, хто працуе над развіццём сацыяльнай сферы, вырашэннем харчовай і жыллёвай праграм. Дзяржбуд рэспублікі сумесна з польскімі калегамі працуе над паліпшэннем і ўдасканаленнем грамадзянскага і жыллёвага будаўніцтва. Міністэрства будаўнічых матэрыялаў, Мінскі фарфоравы завод супрацоўнічаюць з венгерскімі калегамі па ўдасканаленню тэхналогіі вытворчасці вырабаў з фарфору. Прамыя сувязі наладжаны практычна ва ўсіх галінах рэспубліканскай народнай гаспадаркі.

— Зараз вельмі многа гавораць пра стварэнне сумесных прадпрыемстваў...

— Так, гэта другая форма, другі

накірунак развіцця знешнеэканамічных сувязей, прадыхаваны сучасным жыццём. Сёння ў Беларусі афіцыйна зацверджаны два такія прадпрыемствы. Разам з заходнегерманскай фірмай «Саламандэр» у Віцебску на базе мясцовай абутковай фабрыкі ствараецца сумесная фірма «Белвест» па вытворчасці абутку. І з Венгрыяй на базе Барысаўскага камбіната па вытворчасці пражы для ручнога вязання з вытворча-знешнегандлёвым прадпрыемствам «Тэмафорг».

У Віцебску 51 працэнт уносаў ва ўстаноўчы фонд — савецкі ўклад.

— Знешнеэканамічныя кантакты — справа хоць і не новая, але тым не менш прымае новы абарот, перабудова падтурхоўвае да гэтага. Мабыць, няпроста зрушыць з месца тое, што паспела ўжо амаль спыніцца ў сваім руху?

— І складанасці, і пралікі напачатку былі, ёсць яны і сёння. Як толькі выйшлі ўрадавыя дакументы аб пашырэнні эканамічных кантактаў з замежнымі краінамі, спрацаваў камандна-адміністрацыйны метады кіравання, і сувязі сталі наладжвацца... па разнарадцы. Гэта значыць, што завод ці ўстанова «зверху» атрымлівалі загад: «Супрацоўнічаць з тым і тым». Натуральна, прымусовыя, без уліку мясцовых інтарэсаў кантакты не сталі высокаэфектыўнымі. Прайшло нямнога часу, і жыццё высветліла заганаць такога метаду. Сталі мяняцца сродкі, пачалі мяняцца і партнёры. Зараз крытэрыі адзіны: наколькі плануемае супрацоўніцтва адпавядае інтарэсам самога прадпрыемства.

На сённяшняй эфектыўнасці адбываецца і тое, што пакуль справа знаходзіцца ў стане станаўлення.

Наогул, праблем хапае. Сярод іх складанасці, звязаныя з рознымі прынцыпамі цэнаўтварэння ў нас і ў партнёраў. Сёння прамыя сувязі існуюць у асноўным у выглядзе простага тавараабмену. Вось і здараецца, што партнёры не могуць дамовіцца аб яго эквівалентнасці. Мы ж, дарчы, хацелі б бачыць прамыя сувязі на падставе кааперацыі.

Усе абмены нашы прадпрыемствы праводзяць у рамках сваёй вытворчай праграмы. Ніякіх дадатковых фондаў ім для гэтага не выдзяляецца. Выканалі дзяржаўны заказ, унутрысаюзныя пастаўкі па дагаворах — астатнім распараджаецца, як хочаце.

— Якую перспектыву звязваюць з пераходам на рэспубліканскі гаспадарчы разлік?

— Рэспубліканскі гасразлік павінен расшырыць магчымасці, даць болей самастойнасці. Вырасце выхад рэспублікі на міжнародны рынак. Асабліва з таварамі народнага спажывання. Цяпер у нас ёсць спецыяльнае падраздзяленне «Беларусзагандаль», якое і здзяйсняе выхад рэспублікі на міжнародны рынак з таварамі, вырабленымі на прадпрыемствах, падначаленых рэспубліканскаму Савету Міністраў. Ужо і асобныя прадпрыемствы самастойна выходзяць са сваёй прадукцыяй на замежны рынак.

— Хто ж працуе сёння над развіццём знешнеэканамічных сувязей? Як падрыхтаваны кадры?

— Дэфіцыт кадраў ёсць. Не задавальняе іх кваліфікацыя. Але праблему стараемся вырашыць. Пакуль з дапамогай цэнтральных саюзных устаноў, якія стварылі спецыялізаваныя сістэмы падрыхтоўкі. Спецыялісты ж у нас у асноўным свае, беларускія. Менавіта на іх плечы ляжа асноўны цяжар вялікай работы.

Гутарку вяла

Галіна УЛІЦЕНАК.

ХТО І З ЧЫМ ЕДЗЕ ДА НАС

Як вы думаеце, хто ў СССР першым сустракае новы год? А хто апошнім развітваецца са старым? Угадаць нялёгка: вялікая Савецкая краіна. Але ёсць усё ж людзі, чый прырытэт, мне здаецца, неаспрэчны. Гэта пагранічнікі.

Разам з падцягнутымі воінамі мы стаім на пляцоўцы, дзе пераплятаюцца да бляску адпаліраваныя чыгуначныя пуці. З насыпу выразна відаць стометровы тытанавы штык Брэсцкай крэпасці-героя. А побач нібыта плыве ў марознай снежаньскай смуге мост праз Буг. Там граніца.

За мост бяжыць магістраль, што звязвае СССР з многімі дзяржавамі Усходняй і Заходняй Еўропы. Але як

ную кантрабанду: буйныя партыі тавараў, не запісаную ў дэкларацыі валюту, а апошнім часам і больш небяспечны груз — наркатыкі.

Вось нядаўні выпадак. Ноччу кантралёры Мягліцкі і Леванюк афармлялі скоры поезд, які ішоў з-за мяжы. У калідоры аднаго з вагонаў іх увагу прыцягнула ацяпляльная сістэма. На крапежных вінтах металічнай ахоўнай рашоткі былі відаць нейкія драпіны. Быццам нехта нядаўна арудаваў тут адвэрткай. Разам з таможнікамі пагранатрад зняў рашотку. Пад ёю ў шчыліну быў уціснуты пласцінавы пакек. Там аказаўся гашыш. Зразумела, ядавітае зелле неадкладна канфіскавалі. Вагон пайшоў «чыстым».

ЛЯ ВАРОТ КРАІНЫ

бы ні спышаліся імклівыя экспрэсы і цяжкія таварныя саставы, яны плаўна тармозыць і заміраюць тут, на агладальнай пляцоўцы Асобнага кантрольна-прапускнога пункта (АКПП) «Брэст».

Здалёку, хутка нарастаючы, накатавае сталёвы грукат цягніна. Праз некалькі минут услед за лакаматывам перад намі плаўна выцягваюцца зялёна-лакавыя вагоны. Экспрэс «Берлін — Масква». Дакладна па раскладу.

Пагранатрад, не трацячы часу, пачынае працу. Задача пагранічнікаў для недасведчаных выглядае не такой ужо і складанай: праверыць дакументы на ўезд, старанна аглядзець рухомы састаў. Аднак не варта спадзявацца толькі на першыя ўражанні.

Прапаршчык А. Дагадаў прадстаўляецца пасажырам чарговага купэ:

— Дзень добры. Пагранічны кантроль.

Перад ім сімпатычная бялявая дзяўчына і муж з жонкай у гадах. Турысты з Францыі і ФРГ. Муж і жонка, напрыклад, збіраюцца правесці ў нашай краіне ўвесь адпачынак.

— Перабудова ў Савецкім Саюзе выклікае цікавасць ва ўсім свеце. — тлумачыць ён. — Навіны ад вас трапляюць на першыя старонкі газет. Мы з жонкай вырашылі пазнаёміцца з сённяшнім жыццём савецкіх людзей бліжэй. Зразумела, у праграме паездкі і культурныя, гістарычныя славутасці Мінска, Масквы, Ленінграда...

Што ж, падобныя словы на граніцы можна пачуць сёння вельмі часта. Са шчырым, добразычлівым інтарэсам адпраўляецца ў дарогу пераважная большасць нашых гасцей. За апошнія год-другі колькасць турыстаў толькі з заходніх краін вырасла амаль удвая.

Але будні брэсцкіх пагранічнікаў, як я пераканаўся, складваюцца не толькі з такіх сустрэч. Міжнародны абмен, кантакты паміж людзьмі, якія дынамічна развіваюцца, некаторыя падарожнікі, на жаль, стараюцца выкарыстаць своеасабліва. Праз рубж спрабуюць часам перакінуць сапраўд-

Ці іншае. Здавалася б, што тут незразумелага: савецкія законы забараняюць правоз махровай парнаграфіі, друкаванай і відэапрадукцыі, якая прапагандуе садызм і насілле і адкрыта разлічана на самыя нізкія інстынкты. Але мутны паток такіх матэрыялаў зусім не знікае. Вось і ў час майго візіту з суседняга вагона вынеслі цэлую кучу мязротных парнаграфічных выданняў. Цікава, што тыя, хто сёння бярэ з сабой у дарогу падобныя «сувеніры», спрабуюць апеляваць... да нашай публічнасці: Ні больш ні менш!

Іншым разам пагранічнікам даводзіцца перагароджваць дарогу і парушальнікам граніцы. Часам гэта асобы з нячыстым сумленнем і цёмным мінулым. Мне, напрыклад, расказалі выпадак, калі пільнасць воінаў дапамагла абясшодзіць злоснага рэжыміста, якога шукалі за цяжкія злачынствы і які спрабаваў па паддробленых дакументах выехаць з краіны.

А вось выпадак хутчэй з разраду кур'ёзных. Два турысты-блізняты дзеля жарту памянліся пашпартамі. Маўляў, ці заўважаць пагранічнікі? Заўважылі. Браты потым доўга дзівіліся: бывала ж іх нават уласныя бацькі блыталі. Другі раз у заходняга падарожніка, які ехаў за мяжу, у багажы аказаўся занадта цяжкі чамадан, поўны... звычайнай зямлі. Тайнік? Не, усё аказалася прасцей. Чалавек, рускі па паходжанню, хацеў узяць з сабой хоць колькі жменю роднай зямлі. Памяць...

— Усё больш сямброў з'яўляецца сёння ў нашай краіне, — сказаў палітработнік АКПП «Брэст» афіцэр А. Дыкуша, з якім я сустраўся ўжо на вакзале, адкуль паязды адпраўляліся далей, на ўсход. Перабудова, дэмакратызацыя нашага грамадства спрыяльна адбываюцца і на міжнародных сувязях Савецкага Саюза. Год ад году расце паток людзей, якія перасякаюць рубяжы Радзімы. Факт, што і гаварыць, прыемны. Але для тых, хто едзе не з добрымі намерамі дарога ў нашу краіну надзейна закрыта.

А. МІХАЙЛАУ.

Поплеч працуюць савецкія і польскія пагранічнікі і таможнікі ў сумесным кантрольна-прапускім пункце «Казловічы» на заходняй граніцы СССР. На афармленне дакументаў на транспартныя сродкі і грузы, людзей, якія едуць з імі, ідзе ўдвай менш часу, чым раней, лічаныя минуты трацяцца на ўзгадненні. Затое зусім няўтульна адчуваюць

сябе пры сумесным даглядзе парусальнікі пагранічных і таможных праўілаў. НА ЗДЫМКУ: прадстаўнік Брэсцкай таможні Вячаслаў ОСІНЦАУ [справа] і польскі таможнік Анджэй ХЕРОНІМ правяраюць дакументы ў вадзіцеля з ФРГ Пётэра УКЕРМАНА. Фота Э. КАБЯКА.

3 ПАДАРОЖЖА ПА ЗЛУЧАННЫХ ШТАТАХ АМЕРЫКІ

НЕ РАССТАЛІСЯ Б МЫ З НАШЫМ КРАЕМ...

(Працяг. Пачатак у № 51).

На вышніх шасціметровых пастаментах з чорнага паліраванага граніту стаяць чатыры бронзавыя бюсты вялікіх сыноў чалавечтва, выдатных прадстаўнікоў чатырох народаў: рускага, украінскага, беларускага і амерыканскага — Аляксандра Пушкіна, Гараса Шаўчэнкі, Янкі Купалы і Уолта Уйтмена.

З хваляваннем глядзею я на строгія манументальныя помнікі і думаю пра тое, як жа гэта сімвалічна, што вось тут, на зямлі Амерыкі, у Араў-парку, пад адным небам, пад адным сонцам, сышліся разам, каб назаўсёды паяднацца, песняры славянскія і амерыканскага народаў. І гэта было як красамоўнае алегарычнае ўважбленне высокай гуманістычнай ідэі еднасці чалавечтва...

Тут варта зазначыць, што інтэрнацыяналізм, дружба, братэрства прадстаўнікоў розных народаў з самага пачатку былі вызначальнымі рысамі ў грамадска-культурнай дзейнасці Араў-парку. Разам з рускімі, беларусамі, украінцамі засноўвалі яго амерыканцы, палякі, эстонцы, яўрэі. На працягу многіх гадоў кіраўніцтва Араў-парку рабіла і сёння ро-

біць усё, каб паміж усімі нацыянальнасцямі ўсталёваліся шчырыя, сяброўскія адносіны, каб кожны, хто прыязджае ў Араў-парк, адчуваў сябе вольна, як дома.

Араў-парк — гэта адзінае не толькі ў Злучаных Штатах, але і ва ўсім белым свеце месца, дзе чатыры велічныя манументы паэтычным геніям Расіі, Украіны, Беларусі і Амерыкі стаяць побач, сцявядваючы сугучнасць сваіх мэр і надзей.

Што яднае гэтых вялікіх паэтаў? Вядома ж, іх творчасць, палымяны грамадзянскі пафас якой скіраваны супраць прыгнёту, сацыяльнай няроўнасці; творчасць, што ўся без астатку была аддадзена служэнню народу; творчасць, што заклікала працоўны люд скінуць з сябе пугу няволі і ісці «з цемры да святла».

Помнікі А. Пушкіну, Т. Шаўчэнку і Я. Купалу — гэта дар савецкага народа амерыканскаму, нашым суайчыннікам у Злучаных Штатах Амерыкі.

Звыш чатырох тысяч чалавек сабралася 6 верасня 1970 года ў Араў-парку на адкрыццё помнікаў А. Пушкіну і Т. Шаўчэнку. Сярод прысутных былі і аўтары абодвух манументаў: Аляксандр Кавалёў і народны мастак Украіны Васіль Бара-дэй.

«Такой велічнай урачыстасці, — пісала тады газета «Русский голос», — яшчэ не была за час існавання рускай і ўкраінскай прагрэсіўнай грамадскасці ў Амерыцы. Багатых і яркіх уражанняў было так шмат, што яны маглі падацца занадта цяжкімі для састарэлых людзей, што складалі асноўную масу прысутных. Аднак, як і варта было чакаць, радасць таго дня была настолькі велізарнай, што гэтыя састарэлыя людзі былі гатовы прыняць нават і большую фізічную нагрузку».

Урачыстасці яскрава сведчылі аб глыбокай павазе нашых суайчыннікаў да бяспечнай культурнай спадчыны палітуды Радзімы.

А роўна праз год быў адкрыты трэці помнік — У. Уйтмену.

І на гэты раз Араў-парк стаў месцам паломніцтва для тысяч суайчыннікаў. Прыехалі і ганаровыя госці. Сярод іх савецкія дыпламаты, прадстаўнікі Маскоўскай патрыярхіі ў Нью-Йорку, паэт з Украіны Сцяпан Алейнік, аўтар помніка — амерыканскі скульптар Бруна Луцэзі.

Вядомы амерыканскі паэт і літаратуразнаўца Уолтэр Ло-

венфелк у прамове адзначыў, што У. Уйтмен сцявяджаў у сваіх паэтычных творах ідэю братэрства паміж народамі, патрабаваў сацыяльнай свабоды для працоўных і быў першым амерыканскім паэтам, які лічыў, што «рабочыя людзі з'яўляюцца галоўнымі героямі яго вершаў».

1 чэрвеня 1973 года адбылося ўрачыстае адкрыццё помніка Я. Купалу. Разам з нашымі суайчыннікамі і амерыканцамі ў гэтай падзеі прынялі ўдзел прадстаўнікі Міністэрства культуры БССР, Беларускага таварыства па культурных сувязях з суайчыннікамі за рубяжом, Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі. Нямаюць цёплых слоў пачуў у той дзень аўтар помніка, беларускі скульптар Анатоль Анікейчык.

Мясцовыя газеты пісалі: «Тут, у сваім парку, беларусы свабодна размаўляюць на роднай мове і дзеліцца ўспамінамі пра сваю далёкую Радзіму. Сёння... тысячы людзей сабраліся, каб ушанаваць народнага паэта Я. Купалу (1882 — 1942) разам з Т. Шаўчэнкам, А. Пушкіным і амерыканскім паэтам У. Уйтменам. Беларускі зрабілі ўсё, каб падзяліцца з амерыканцамі сваім

культурным набыткам, якім яны вельмі ганарацца».

Сярод гасцей з Савецкай Беларусі, якія ўдзельнічалі ў цырымоніі адкрыцця помніка Я. Купалу, быў і наш вядомы драматург Андрэй Макаёнак. Вось што расказаў потым пра гэту падзею Андрэй Ягоравіч: «Глядзіш на гэты «паэтычны» мемарыял і міжволі думаеш аб тым, як паззія, літаратура яднаюць людзей добрай волі. Дарэчы, усім, хто прысутнічаў на ўрачыстым адкрыцці помніка Купалу, вельмі спадабалася думка, якую выказаў у прамове Анікейчык. Ён падкрэсліў, што аўтарамі гэтага манумента з'яўляюцца таксама і рабочыя з Расіі — тыя, хто адліваў помнік на Ленінградскім заводзе, і каменячосы з Украіны, якія падрыхтавалі чорны гранітны пастамент».

Шчымымі, кранаючае пацудзіць пакае ў наведвальніка-беларуса спатканне з Купалам тут, за тысячы верст ад яго роднай Вязьнікі.

З вышыні пастамента ён глядзіць на вас сваімі добрымі, мудрымі вачамі і нібы хоча сказаць: «Я тут. Мне тут добра, бо я свой сярод сваіх...»

Леанід КАЗЫРА.

(Працяг будзе).

НА СКРЫЖАВАННІ ЖЫЦЦЁВЫХ ДАРОГ

САМАЯ ШЧАСЛІВАЯ ПАДЗЕЯ

«До свидания, друзья!» За доўгую гісторыю існавання газеты французскага горада Неверса «Ля Мантань» гэта фраза на рускай мове з'явілася ў ёй другі раз. А ўпершыню жыхары горада пазнаёміліся з рускай мовай сорок чатыры гады назад, калі атрады партызан вызвалілі яго ад фашысцкай акупацыі. У брыгадзе пад камандаваннем нацыянальнага героя Францыі, дваццацігадовага палкоўніка Раланда Шампіньера змагаліся людзі рознага ўзросту і розных нацыянальнасцей. Былі сярод іх і два хлопцы з Беларусі.

Аднаго з іх нашы пастаянныя чытачы ўжо ведаюць. 18 жніўня гэтага года ў «Голасе Радзімы» было надрукавана апавяданне Уладзіміра Міховіча «Дзе ты, Катрын?». Тады мы абяцалі больш падрабязна расказаць пра яго аўтара. І вось нядаўна Уладзімір Міховіч зноў з'явіўся ў рэдакцыі, прынёс некалькі сваіх новых твораў і паведамаў аб знамянальнай для яго падзеі, якую чакаў усё жыццё. У верасні па запрашэнню Асацыяцыі ветэранаў Супраціўлення ён разам з сябрам з Кіева, які раней жыў у Пінску, Георгіем Вакульчыкам пабыў у Францыі на святкаванні гадавіны вызвалення горада Неверса.

— Я быў шчаслівы, калі праз столькі гадоў зноў трапіў у тую месца, дзе ваяваў, сустрэўся з баявымі таварышамі, — гаворыць Уладзімір Міховіч. — Быў шчаслівы і таму, што французы помняць нас і ўдзячныя ўсім, хто ўдзельнічаў у вызваленні іх радзімы ад фашызму.

Як апынуўся беларускі хлопец у самым цэнтры Францыі? Лёс Уладзіміра Міховіча падобны на лёсы многіх нашых чытачоў. Нарадзіўся і рос ён у невялікай вёсачцы Мальковічы непаладзку ад Драгічына Брэсцкай вобласці. Жыў, як і ўсе сельскія дзеці: хадзіў у школу, дапамагаў бацькам па гаспадарцы. Перад Вялікай Айчыннай вайной Уладзіміру споўнілася пятнаццаць гадоў.

— Спачатку немцы нас амаль не чапалі, — успамінае Уладзімір Міховіч. — Але вось у 1943 годзе ў дом прыйшла бяда. У той час бацька працаваў абходчыкам на чыгунцы. А немцы выдалі загад: за кожную ды-

версію партызан на чыгунцы расстрэльваць чыгуначнікаў, якія абслугоўвалі ўчастак. Адночы быў падарваны эшалон на нашым участку. Бацьку расстралілі. Арыштавалі мяне, і ў хуткім часе я апынуўся ў эшалоне, у якім вывозілі моладзь на прымусовыя работы ў Германію.

Працаваў на аднаўленні чыгункі, якую пачалі часта бамбіць саюзнікі. Умовы ў лагеры былі жахлівыя. Кармілі так-сяк, спалі па шэсць гадзін у суткі, а астатні час працавалі, як катаржнікі. Але ўцячы было немагчыма: надта моцная варта. І вось Уладзіміру пашанцавала. Пераваяў ў другі лагер, потым у трэці. Ён стаў працаваць на станцыі горада Ахена. Разбіралі завалы і пад бамбёжкай.

— Але ў гэтым была і свая выгада, — тлумачыць Уладзімір Данілавіч. — Варта была далёка, навошта ім лезці пад бомбы. А ў вагонах траплялася многа розных прадуктаў. Вось тады і рашылі ўцячы. Запасліся адзеннем, узлі прадукты і аднойчы ноччу ўтраіх пакінулі лагер.

Група ўцекачоў прабіралася па Германіі на чыгузкі. Калі перайшлі граніцы і апынуліся ў Францыі, стала лягчэй. Насельніцтва адносілася вельмі добрабычліва. Кармілі, пакідалі спаць у дамах. У адзін з такіх дамоў і прыйшлі за імі партызаны. Было гэта праз два тыдні пасля ўцекаў у маі

1944 года. Так Уладзімір Міховіч стаў байцом французскага Супраціўлення — макі. Удзельнічаў у баях, у вызваленні некалькіх гарадоў, у тым ліку і Неверса. Там партызаны сустрэліся з французскай арміяй і сталі яе часткай. Пазней Уладзімір быў паранены. Са шпітала яго перавялі ў Парыж. Як толькі паправіўся, адразу ж звярнуўся ў наша пасольства з просьбай дапамагчы вярнуцца на Радзіму. Пайшоў дарогай бацькі — стаў чыгуначным будаўніком. Будаваў дарогі і за мяжой, але ў Францыі пакуль пабываць не давялося. Чаму? Няўжо забыліся гады вайны, баявыя таварышы?

— Вядома, не, — пачынае тлумачыць Уладзімір Данілавіч. — Такое не забываецца. Увесь час хацелася наведаць мясціны, дзе ваяваў, і пабачыцца з сябрамі. Але стала гэта магчымым толькі цяпер, і зноў-такі дзякуючы перабудове ў нашай краіне. Што граху таць, раней у нас не вельмі малавалі такіх, як я. Таму і не афішаваў, што быў у Германіі, ваяваў у Францыі. Але цяпер многае змянілася. Хачу сказаць, што і дома да мяне цяпер ставяцца з вялікай павагай. Калі атрымаў запрашэнне з Неверса, дакументы на паездку аформілі без усялякіх затрымак. Нават дапамаглі дастаць білет. А гэта цяпер вельмі цяжка: надта многа людзей з нашай краіны сталі ездзіць за мяжу.

Уладзімір Данілавіч многа расказаў аб сваіх уражаннях ад паездкі. Прымаў савецкіх гасцей з вялікай цеплынёй і павагай. На свяце вызвалення Неверса да іх падыходзілі незнаёмыя людзі і гаварылі словы падзякі, выказвалі сваю дружбу да савецкага народа. Было многа сустрэч з баявымі сябрамі, Уладзіміра Міховіча і Георгія Вакульчыка прымаў мэр Неверса, які адначасова з'яўляецца і міністрам фінансаў Францыі, пан П'ер Берагуа. Словам, уражанняў шмат. Але адно з самых моцных было вось якое. Нават калі ў Мінску Уладзімір Данілавіч расказаваў мне пра гэта, у вачах у яго стаялі слёзы. Можна ўявіць, як быў ён зрушаны, калі ў музеі французскага Супраціўлення ўбачыў уласную фатаграфію і сваю баявую характарыстыку, падпісаную начальнікам штаба атрада Полем Матрылетам. Французскія сябры з ахвотай падарылі яму копію. Некаторыя словы адтуль я перапісаў.

«Праявіў сябе як дысцыплінаваны, храбры і мужны баец. Удзельнічаў у баях. Асабліва добра паказаў сябе ў час бою каля Донзі ў мясцовасці Куцье, дзе было знішчана 170 фашыстаў і 30 паранена. Загінула пяцёра нашых, у тым ліку 2 чэхаславакі. 20 ліпеня ўдзельнічаў у засадзе, якая знішчыла 2 грузавікі з 60 немцамі». З гэтай характарыстыкі відаць, што ваяваў Уладзімір Міховіч смела, адкуль не хаваўся. Шкада толькі, што наша павага да яго ішла вельмі доўга.

— Я не крыўдую, — смяецца Уладзімір Данілавіч. — Заўсёды быў перакананы, што справядлівасць існуе. Гэтая паездка, якая стала для мяне амаль самай шчаслівай падзеяй у жыцці, яшчэ адзін доказ. Нас ведаюць і помняць. З французскімі таварышамі-камабатамі цяпер я стала перапісваюся, запрасіў іх у госці ў Мінск і спадзяюся яшчэ сам з'ездзіць да іх.

Хачу выказаць вялікую цікавасць да жыцця нашай краіны, да публічнасці, дэмакратызацыі, перабудовы. Казалі, што гэтыя працэсы радыкальна змянілі адносіны да Савецкага Саюза. Ну, вядома, і я рады, што іх дачакаўся, бо менавіта перабудова нашага грамадства дала мне магчымасць здзейсніць запаветную мару.

Рыгор ФАМЕНКА.

НА ЗДЫМКУ: Уладзімір МІХОВІЧ [злева] і Георгій ВАКУЛЬЧЫК ля помніка загінуўшым байцам Супраціўлення.

„Art as a Mirror of the People's Life“

THREE QUESTIONS FOR THE LEADERS OF THE CREATIVE UNIONS ON THE EVE OF THE 70th JUBILEE OF THE REPUBLIC

(1) Looking back at the centuries-old development of national Byelorussian art, what, in your opinion, is remarkable about the seven decades since the formation of the Byelorussian SSR?

(2) What themes, people, events have been most fully reflected in the works of your colleagues and why?

(3) What problems in art, politics and the life of society excite your interest today?

Igor LUCHENOK, composer, First Secretary of the Board of the Composers' Union of the BSSR

ty and symphony orchestras, some 381 folk instrument orchestras, 2,500 vocal and instrumental groups and 8,500 choirs. However, we must admit frankly that the quality of all this work leaves much to be desired as it no longer meets the people's growing cultural requirements.

(2) What is characteristic of Byelorussian composers' work is interest in modern themes with reliance on national folk music and songs. In my opinion, what makes our music attractive to foreign audiences is that it is realistic and deeply national.

Musicians today largely draw on Byelorussian literature, both classics — mostly poems by Yanka Kupala and Maxim Bogdanovich, and contemporary authors among whom they prefer prose writer Vasil Bykov and poets Nil Ghilevich and Grigori Borodulin. In recent years composers gave attention to the romantic adventure stories of Vladimir Korotkevich on historical themes.

Of course, we do not confine our work to Byelorussian sources only. Our composers also greatly appreciate the prose of Leo Tolstoy and Antoine de Saint-Exupery, the poetry of Alexander Pushkin, Taras Shevchenko, William Shakespeare, Robert Burns and Federico Garcia Lorca.

(3) Today music and the cinema are the most popular of all the arts. There are many more channels by which music is disseminated and the audiences have grown considerably. Whereas in the mid-1960s music ranked 4th or even 6th among the other arts, in the late 1970s it was already second, and in the early 1980s became first.

What really worries me is that young people have lost interest in serious music. It happens that concerts given by a rather poor rock group collect much greater audiences than classical music concerts. Numerous sociological surveys show that a certain proportion of young people are musically ignorant, lack artistic taste and are inclined to adopt a non-critical approach to the appraisal of music.

In a word, one of our major tasks is to raise musical education to a much higher level.

Svetlana GORBUNOVA, sculptor, First Secretary of the Board of the BSSR Artists' Union

(1) Today, we take a critical view of our achievements, including those in the arts. We discuss all questions frankly and admit our mistakes, but none of us can deny the fact that it was precisely socialism that enabled our people to do away with total illiteracy and build a society in which art is not the privilege of a chosen few, but a common asset.

Now we are talking about the centuries-old development of national Byelorussian art. But let us ask ourselves the question: why was it that within a period spanning centuries it existed as purely folk art, why this paucity of famous artists in our fine arts of that period?

This is explained by the concrete historical conditions. Byelorussians did not have their own state, they were subjected to national and social oppression and the gifted individuals from the midst of the people could not develop their talent on native soil. The formation of the sovereign republic put an end to this situation which had been disastrous for the nation. The socialist state provided the conditions necessary for people to develop creatively.

Today, a gifted person can, as a rule, find an opportunity to apply his abilities. If a child shows an aptitude for some sort of creative work he can enrol in a specialized school where, along with general subjects, he will study fine arts in depth. Some 25 years ago a republican art boarding school was opened in Minsk for especially gifted children. More than 400 children from all over Byelorussia, even from its remotest parts, live and study there. Many of them later enter the institute of stage design or specialized secondary educational establishments and become professional artists. Our Artists' Union numbers over 550 members. Another 150 artists are members of the young artists' association.

(2, 3) The last two questions seem very similar to me, therefore I'll answer both of them at once. If you regularly attend our exhibitions you cannot but notice that the rural theme attracts us most. This is, perhaps, because nearly all Byelorussian artists come from villages. Incidentally, this is the reason why our landscapes are so poetic, one feels immediately that they are painted by people who love and appreciate nature.

The theme of the Great Patriotic War of 1941-45 occupies a prominent place in Byelorussian art. Among my colleagues, there is perhaps no one 'who has not used it. But whereas the first post-war decade saw mainly battle-paintings, later the war theme began to acquire a new dimension. Our artists' best works depict the war as mankind's struggle, the struggle of good against evil, and reveal the dignity and lofty mission of man. Suffice it to mention Mikhail Savitsky's series "Numbers on the Heart" which has travelled around the world. In the 13 paintings of this cycle the artist revealed his tragic experiences as an inmate of a fascist concentration camp. His triptych "Aggression" devoted to the same theme is also well known. Obviously, the war theme in our art, as in literature, has developed into an anti-war theme, which is proved by our young artists' works.

Byelorussian painters, graphic artists and sculptors produced many talented portraits of Lenin. I am convinced that the grandeur and versatility of Lenin's genius will inspire many generations of artists.

During the last 15 years we've been turning more and more often to the historical past of our people, to the medieval times, when Byelorussia's first printers Francisk Skorina and Simon Budny, the poet-humanist Nikolai Gussovsky and philosopher Kazimir Lyschchinsky lived and worked. Interest never subsides in the personality of Konstantin Kalinovskiy who led the Byelorussian people's national

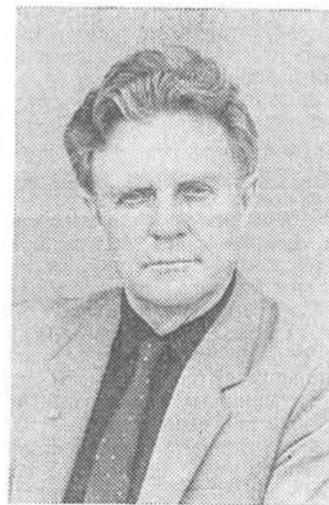
liberation uprising in 1863. Many artists' works are devoted to Yanka Kupala and Yakub Kolas, classics of our literature.

I think it would be right to say that works of art today are distinguished by their publicistic thrust. The restructuring has set the whole country in motion, rapid changes are taking place at all levels of society, and so, in order to react promptly to the current processes, the artist must be a publicist.

One of the last exhibitions which was highly acclaimed by the public was called "Chernobyl and Chernaya Byl" (Chernobyl and the Black Tale). On display there were around 50 paintings and drawings, mainly by young artists. The majority of these pictures were reports from the Chernobyl nuclear power plant, the ill-famed fourth reactor and the places which were affected by this accident.

I think we can justifiably expect that the new reality in which we are destined to live and work will bring forth many talented works describing our times.

Nikolai YEREMENKO, actor, Chairman of the Board of the Theatrical Workers' Union of the BSSR

(1) There are now 18 professional theatres in the Republic. Seventy years ago there were none. Of course, even before the revolution attempts were made to establish a professional national theatre. But all the efforts of the progressive-minded intelligentsia came up against the chauvinism of the tsarist autocracy.

Back in 1920 the first two theatres opened in Minsk almost simultaneously. And though Byelorussia, like the rest of the country, was wrecked by economic dislocation, the government managed to find means and resources for the material support of these trail-blazers. Since that time onwards, concern about the development of theatrical art became part and parcel of government policy in the sphere of culture. Today too the state contributes considerable sums to maintaining the theatres — almost half of their budgets are covered through state subsidies. It is due to this that theatre tickets are so cheap in the USSR. True, they are not always available, one has to buy them in advance and the houses are often full. Over 3,000,000 people attend theatres annually.

In 1945, immediately after the Second World War was over, the Byelorussian Institute of Stage Design opened in Minsk. This fact was of great importance for the development of the national theatre. During these years a whole galaxy of talented theatrical workers has emerged who are now working fruitfully on the Byelorussian stage. Among them are stage directors Rayevskiy,

Mazynskiy, Maslyuk, Lutsenko, the chief ballet-master of the Opera and Ballet Theatre, Yelizariyev, and others. We have many talented actors, both old and young, of whom any theatre company would be proud.

(2) In selecting works for staging regardless of whether they were created 30 or 300 years ago, our theatres are guided by the only criterion — the topicality of the problems raised and their importance for the today's audience. This is to answer the second part of the question: why this or that play appears on our stage.

Now let us talk about our stage productions.

The repertoire of Byelorussian theatres is rather varied. It always includes Byelorussian, Russian and world classics and works by contemporary foreign dramatists, about two-thirds of stage productions represent contemporary Soviet dramaturgy. In different years theatres have turned to works by Byelorussian authors, such as Yanka Kupala, Andrei Makayonok, Konstantin Gubarevich, Nikolai Matukovskiy, and Ales Petrashkevich. Interesting stage productions have been based on epic novels by Ivan Melezh, stories by Vasil Bykov and Ales Adamovich. Plays by Maxim Gorky, Alexander Ostrovskiy, Nikolai Gogol and Anton Chekhov are firmly entrenched in the repertoire of Byelorussian theatres. The most popular foreign classics are William Shakespeare, Friedrich Schiller and Bertolt Brecht.

Our Western counterparts often reproach us for turning too often to the events of the Second World War. I think this is only natural. This theme is, as it were, genetically programmed in us and our children. In Byelorussia there is not a single family which had not suffered from the Nazi aggression, everyone had lost some of his relatives. This memory cannot fade with the passage of time. Therefore, along with the works of authors of the older generation who had seen war for themselves (like Bykov), young authors born after the war also turn to this theme, telling in their works about their generations' attitude towards war. One such work, "Privates", by a young playwright from Minsk Alexei Dudarev, was a special success. It was staged not only on the Byelorussian stage but in many theatres of the Soviet Union as well.

Both theatrical workers and audiences have never lost interest in the history of Byelorussia. Plays reflecting the complexities and conflicts of our life are also well received by the spectators. Our reality and the themes chosen by republican theatres are so diversified that it is difficult to single out anything particular. In recent years the ecological problem has been given particular attention.

(3) Today the theatre-goer wants the theatre to march in step with the times and reflect those sharp and involved processes which are connected with the democratization of society's life currently under way in this country. However, there are very few stage productions meeting this requirement in our repertoire. The main reason behind this, I think, is the dearth of serious and topical drama. But, of course, much depends on the theatre too which also needs some perestroika. With this aim in view, several theatre companies are now conducting an experiment which will tell what is to be preserved in theatres' activities and what is to be reorganized and changed. Thus, the theatre too is living through a time of change.

(1) I believe our ancestors will be grateful to us primarily for preserving our rich national folklore and not allowing it to go into oblivion with those who handed it down. Now that you can still hear very old songs in the villages it would be hard to appreciate fully the significance of this major undertaking.

Several generations of people collected, studied and arranged folk music and songs. A special programme was adopted at governmental level. The state provided the necessary funds. As a result, a 30-volume collection of Byelorussian folklore has been compiled and published by the Republican Academy of Sciences. This voluminous edition contains more than just folk songs and music. All genres can be found here: legends, ballads, fairy-tales, and proverbs. However, folk songs constitute the bulk of the collection. Over 15,000 texts, most of which are given with musical scores are a treasure-trove of Byelorussian and Slavonic culture.

I would like to note two more things. The first one is the establishment of a professional composers' school which we did not have some 70 years ago. Professional musicians are being trained by the Byelorussian State Conservatoire and ten specialized secondary music schools. We have four philharmonic societies — in Minsk and three regional centres, several professional symphony orchestras and the national Byelorussian choir. And the second thing is the existence in the Republic of a system of musical education for the younger generation. There are music schools (over 500), numerous circles and studios, music classes in general schools, cycles of lectures and concerts for children and adolescents and many other things. Amateur art activities also play a great role in educating young people musically. In our Republic, which has a population of ten million, there are now 18 amateur varie-

НАРАДЗІЎСЯ НОВЫ АНСАМБЛЬ НАРОДНАЙ МУЗЫКІ «ЖЫВІЦА»

Вяду рэпартаж з канцэртнай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Сёння тут павінен адбыцца першы публічны канцэрт яшчэ нікому невядомага калектыву — нованароджаннага ансамбля народнай музыкі «Жывіца» Дзяржтэатрадыё БССР. З яго мастацкім кіраўніком, заслужанай артысткай рэспублікі, лаўрэатам Усесаюзнага і міжнародных конкурсаў, вядомай выканаўцай беларускіх народных песень Валянцінай Пархоменкай мы сустрэліся напярэдадні прэм'еры, на рэпетыцыі, якая зацягнулася да позняй ночы. Яшчэ і яшчэ раз адпрацоўваліся «выхады», рэпрызы, танцы. З ушчэнт выматанымі напружанай працай апошніх дзён артыстамі пагаварыць было даволі цяжка. Натуральна, збольшага пазнаёмішыся з калектывам, я з асаблівым хваляваннем чакаю канцэрта. Чакаюць яго і сотні гледачоў, якія любяць народную песню. Іх усхвалявала пранікнёнае слова першага сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Ніла Гілевіча, які падняўся на сцэну, каб благаславіць «Жывіцу».

І вось дзея.
...Нібы князьёўна з падання-легенды, выходзіць-выплывае да нас велічная жанчына ў святочным строі. Дзіўнай сілы і прыгажосці голас урываецца ў цішыню залы, звінніць, як напятая струна, пранізвае наскрозь, як покліч далёкіх продкаў, заварожвае і вабіць у гушчар лесу, дзе хаваецца ад людскога вока чудаўная папараць-кветка, што прыносіць шчасце.

У цёмным лесе, ў цёмным лесе гаманіна,
Гаманіна,
Сасна з еллю, сасна з еллю гаварыла,
Гаварыла,
Нішчасная, нішчасная тая мацю,
Тая мацю,
У каторай, у каторай сыноў многа,
Сыноў многа...

Нават не адразу пачуліся апладысменты: ад нечаканасці, я бачыла, замерлі ў крэслах гледачы. Бадай, нямногія сярэд іх чулі, як спяваецца на Віцебшчыне гэта купальская песня «У цёмным лесе гаманіна». (Ды і наогул не часта даводзіцца сучаснаму гараджаніну сустракацца з сапраўдным фальклорам, а не з рознымі яго падобкамі). Запісаў яе вядомы сучасны фалькларыст Канстанцін Кабашнікаў у вёсцы Сякераўшчына, што на Полаччыне, а Валянціна Пархоменка і Аляксандр Казак выканалі а'капальна менавіта ў той манеры, як спявалі песню

ПЕСНЯ ГОШЬ ДУШУ

тут, на старажытных землях, спрадвеку.

А потым выйшлі музыкі — зусім маладыя хлопцы і дзяўчаты. «Рэжа» на гармоніку, аж дзіва бярэ, як віртуозна валодае інструментам лаўрэат міжнароднага конкурсу Віктар Людчык, не адстае і лаўрэат рэспубліканскага конкурсу скрыпачоў Васіль Тарабука. Дзяўчаты-цымбалісткі, студэнткі кансерваторыі, таксама могуць паказаць сябе. Гукі скрыпкі зліліся з гучаннем дудчак, ліры, гармоніка, пастуховай трубы, бубна, званочкаў, цымбалаў, гусляў, акарыны, іншых малавядомых народных інструментаў. Мелодыі, як чароўнае зелле, сарванае ў купальскую ноч, захмялілі галаву, узялі ў палон. Дарэчы, варта трохі расказаць пра інструменты, на якіх іграюць музыканты. Толькі адных гармонікаў у іх — пятнаццаць. Некаторыя купляліся ў вясковых музыках, іншыя рабіліся на заказ. Вясельны барабан, «бугая» зрабіў Алег Рослік. Цытру хлопцы набылі ў камісійным магазіне. Але ж самая вялікая гордасць «Жывіцы» — двое гусляў, змайстраваных 86-гадовым майстрам Максімам Такушэвічам з хутара Сакаўшчына, што пад Маладзечнам. Польша музыканта-самародка пад назвай «Драпак», трэба думаць, трывала ўввойдзе ў рэпертуар ансамбля.

Аднак давайце зноў вернемся на канцэрт. Малады калектыв, здаецца, асвойтаўся на сцэне, музыканты лёгка імправізуюць, паступова «заводзяць» гледачоў, якія, як мне здаецца, ужо сталі не пасрэднымі ўдзельнікамі гэтага свята: і падпяваюць, і пляскаюць у далоні, і прытупваюць. Кожная песня ці інструментальная кампазіцыя не проста выконваецца на сцэне, яна разыгрываецца ўдзельнікамі ансамбля па ўсіх законах фальклорнага відовішча. Жніўную змяняюць рэкруцкая, вясельная, прыпеўкі... То слёзы на вочы наварочваюцца, то ногі ў скокі прасяца. А другое аддзяленне — цэлае прадстаўленне, невядлікі спектакль, які раскавае пра гулянку дзвюх вёсак. У час гэтай гуляні, якая адбываецца ў вясковай хаце, моладзь спаборнічае паміж сабою ў выкананні песень, танцаў, не скупіцца на жарцікі і на кпіны. Тут ужо расступіся, народ, — беларус гуляе!

Ва ўсё гэта каларытнае відовішча арганічна ўпісваецца абрад жаніцбы коміна. Комін у хаце — гэта своеасаблівы падсвет, запаленая лучына. А нявеста павінна была ўвасабляць працу. «Каб гарэў комін, а разам з ім не згасла праца», — казалі тады. Па словах В. Пархоменкі, абрад гэты рэліктавы. Быў некалі вядомы на тэрыторыі Беларусі. Запісаны ў канцы XIX стагоддзя і змешчаны ў зборніку вядомага вучонага-фалькларыста і этнографа П. Шэйна. А матэрыялаў з апісаннем гэтага абраду захавалася зусім мала. Таму і рэканструкцыя абрада, і яго сцэнічнае ўвасабленне ажыццявіць было няпроста. Немагучую дапамогу артыстам аказалі супрацоўнікі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

Больш за дзве гадзіны спявалі і ігралі артысты. Каля 50 нумароў увайшло ў праграму выступлення «Жывіцы», аднак час праяцеў імгненна, і публіка не спяшалася пакінуць залу, жадаючы яшчэ і яшчэ слухаць полькі,

маршы, найгрышы, кадрылі, надыхпані, народныя песні, сабраныя музыкантамі ў розных рэгіёнах Беларусі, прыдзірліва адабраныя са шматлікіх акадэмічных зборнікаў фальклору і беражліва, далікатна апрацаваныя прафесійнымі кампазітарамі і музыкантамі.

Хоць і зіма, але кветкамі проста завалілі салістаў ансамбля Валянціну Пархоменку і Аляксандра Казака, музыкантаў.

Добры пачатак, як кажуць, палова справы. Нас не можа не радаваць, што з'явіўся яшчэ адзін прафесійны калектыв, які сур'ёзна працуе з фальклорам. Многія ўдзельнікі ансамбля не толькі выдатныя музыканты-універсалы, якія іграюць на многіх інструментах, але і сапраўдныя энтузіясты. Напрыклад, яны лічаць, што павінны пастаянна самі ездзіць па рэспубліцы, слухаць і запісваць фальклор. Бо нікі, нават самы лепшы запіс, на іх думку, не дасць столькі ў адчуванні характару песні, манеры выканання, як асабістыя кантакты з захавальнікамі фальклору. Большую частку іх першай праграмы якая і склалі творы, якія артысты «Жывіцы» запісалі і прывезлі з экспедыцыі.

Якое, цікава, уражанне ад новага калектыву склалася ў прафесіяналаў — фалькларыстаў? Пасля канцэрта я зададала гэта пытанне кандыдату філалагічных навук, супрацоўніцы Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Галіне Барташэвіч.

— Вельмі прыемнае, — адказала яна. — І ўжо з першага канцэрта, я так мяркую, акрэсліваецца твар гэтага калектыву. Песня ў выкананні «Жывіцы» захоўвае сваю душу. І другое: артысты здолелі стварыць тую нязмушаную атмасферу, у якой беларуская народная песня гучыць (бо яна заўсёды жывы малонак) — успрымаецца гледачамі. А дзеля гэтага трэба добра разумець і адчуваць характар свайго народа, яго псіхалогію, уклад жыцця.

Мяне прыемна ўразіла рэакцыя слухачоў, яны рэагавалі імгненна, праяўляючы шчырае захапленне. Апошнім часам не толькі ў нас, а і ва ўсім свеце назіраецца ажыўленне цікавасці да спадчыны мінулага, у тым ліку і да фальклору, да народных звычаяў. Гэта выклікана, відаць, не толькі праблемамі культурнага развіцця, але і многімі прычынамі ідэалагічнага характару. Новы віток развіцця цывілізацыі дазволіў больш сур'ёзна пагля-

дзець на нашы дасягненні і страты, прымусіў чалавека прыпыніцца і падумаць, ці не губляем мы нешта вельмі важнае і каштоўнае, аб'яўляючы створанае нашымі продкамі мастацкае багацце, калі не перажыткам, які згубіў сваю ролю і значэнне, то ва ўсякім разе нечым больш нізкім у параўнанні з сучаснымі моднымі мастацкімі навацыямі.

А між тым народнае мастацтва, фальклор, нягледзячы на розныя да яго адносіны і часам неспрыяльныя ўмовы, як казачная птушка Фенікс, у розныя эпохі адраджалася з новай сілаю і служыла свайму часу.

І сёння варта цвёрда ўсведамляць, што гэта адзін са шляхоў захаваць сваю нацыянальную самабытнасць у эпоху тэхнізацыі ўсяго жыцця, у эпоху ўсё большага панавання індустрыялізаваанай культуры, калі такімі адчувальнымі становяцца стандартызацыя, нівеліроўка ва ўсіх сферах нашага матэрыяльнага і духоўнага жыцця. Захаваць дзеля таго, каб унесці свой, нацыянальны ўклад у скарбніцу сусветнай культуры.

Жывіца... Гучнае, як рэха, духмяным водарам нашых бароў напоўненае слова. Слэўнік беларускай мовы тлумачыць, што называюць ім у нас вадкую празрыстую смалу, якая выцякае са ствалоў хвойных дрэў у месцах іх пашкоджання, каб загіць раны і прадхіліць заўчасную гібель расліны.

— Яно найлепш падыхло для назвы нашага калектыву, — прыгадала я размову з Валянцінай Пархоменкай на нядаўняй рэпетыцыі. — Калі я думаю пра наш край, пра маіх землякоў-супляменнікаў, пра тое, з якой лёгкасцю яны адмаўляюцца ад свайей мовы, ад тысячагадовых традыцый культуры, ад песень і мелодый Бацькаўшчыны, то мне ўяўляецца, што на здаровым целе нацыі ўтварыліся пашкоджанні. Яны духоўнага паходжання. І наша «Жывіца» будзе рабіць усё, каб абуджалася ў душах людзей памяць, каб такая неацэнная спадчына народа, як яго фальклор, стала той жыватворнай глебай, на якой квітнее дрэва самабытнай культуры беларусаў.

Таццяна АНТОНАВА.

НА ЗДЫМКАХ: мастацкі кіраўнік і салістка ансамбля заслужаная артыстка БССР Валянціна ПАРХОМЕНКА; удзельнікі калектыву [злева направа] Уладзімір КАШТАЛЬЯН, Віктар ЛЮДЧЫК, Пётр КАВАЛЕНКА. Фота Я. КАЗЮЛІ.

СТВАРАЕЦЦА МУЗЕЙ АСВЕТЫ

У нашай краіне налічваецца чатыры дзяржаўныя і некалькі грамадскіх музеяў гісторыі народнай асветы. У Беларусі адпаведнага дзяржаўнага музея, які б дастаткова поўна адлюстроўваў працяглы і складаны шлях беларускага народа да святла навуковых ведаў, пакуль няма.

Вядома таксама, што багатая гісторыя асветы ў рэспубліцы і на Віцебшчыне, у прыватнасці, са старажытнымі ў славянскай гісторыі гарадамі, захоўвае ў сабе невычарпальную крыніцу выхавання цяперашніх пакаленняў. Гэта гісторыя барацьбы народа за выхад да святла са змроку невуцтва, гэта гісторыя жыцця і дзейнасці таленавітых айчынных асветнікаў, гэта гісторыя перадавой педагогічнай думкі, якая стагоддзямі вырываецца з путаў прыгнёту і ўзыходзіла на зямлі Беларускай жывымі парасткамі культуры.

У Віцебску і ствараецца музей гісторыі народнай асветы. Яго экспазіцыя адлюструе асноўныя этапы развіцця народнай асветы ў Беларусі і Віцебскай вобласці, у прыватнасці, пачынаючы з сістэмы асветы полацкіх і віцебскіх зямель перыяду Кіеўскай Русі і заканчваючы днём сённяшнім.

Ужо сабраны звыш дзвюх тысяч экспанатаў.

Пошук працягваецца. Савет музея заклікае ўсіх, хто мае магчымасць, папоўніць музейны фонд дакументамі, фатаздымкамі, кнігамі, успамінамі, прадметамі і іншымі матэрыяламі, якія адносяцца да гісторыі народнай асветы Віцебшчыны і Беларусі ў цэлым.

Н. НІКІЦІНА.

ДЗЕЛАВЫЯ СУСТРЭЧЫ ПІСЬМЕННІКАЎ

Польскі часопіс «Літаратура на свеце» сістэматычна прадастаўляе свае старонкі пісьменнікам розных краін. У 1982 годзе выйшаў спецыяльны нумар, прысвечаны беларускай літаратуры.

Днямі гадоўны рэдактар часопіса Вацлаў Садкоўскі і яго намеснік Эўгеніюш Кабатц наведлі Беларусь. Дарэчы, Кабатц — перакладчык твораў В. Быкава, І. Мележа, М. Танка, А. Карпюка. Мэта іхняга цяперашняга прыезду — сабраць матэрыял для нумара часопіса, прысвечанага беларускай сучаснай літаратуры. Гасці мелі дзелавыя сустрэчы ў выдавецтвах «Мастацкая літаратура» і «Юнацтва», у рэдакцыях часопісаў «Полымя» і «Нёман».

Адбылася гутарка ў праўленні Саюза пісьменнікаў Беларусі, у якой удзельнічалі старшыня праўлення Максім Танк, пісьменнікі Алег Лойка, Адам Мальдзіс, Анатоль Вярцінскі, Уладзімір Паўлаў, начальнік Беларускага аддзялення Усесаюзнага агенцтва па аўтарскіх правах Г. Конаў.

Л. ЧАРЭШНЯ.

МОВАЙ АКВАРЭЛІ

У Кіргізіі дзяржаўным музеі выяўленчых мастацтваў праходзіць выстаўка акварэлі. Свае работы тут паказваюць мастакі розных рэгіёнаў краіны, якія сорака дзён працавалі ў гэтай рэспубліцы, знаёмліліся з прыродай горнага краю, традыцыямі і культурай кіргіскага народа.

У саставе творчай групы была і мастак з Мінска З. Літвінава. «Балада аб Ісык-Кулі» называецца адна з яе акварэлей. А на другой карціне адлюстравана вуліца горнага сяла.

ІМЁНЫ, ЯКІЯ ВЕДАЮЦЬ УСЕ

МЫ ТОЛЬКІ Ў ПАЧАТКУ ШЛЯХУ

Споўнілася 60 гадоў Чынгізу Айтматаву — кіргіскаму пісьменніку сусветнай вядомасці. Сёння ён адзін з самых чытаемых аўтараў. А яго апошнія раманы «Буранны паўстанак» і «Плаха» сталі сапраўднымі літаратурнымі бестселерамі.

У 60-х гадах Чынгіз Айтматаў працаваў спецыяльным карэспандэнтам «Правды», узначальваў Саюз кінематографістаў рэспублікі. У апошнія гады пісьменнік шмат часу аддае грамадскай дзейнасці. Ён стаў галоўным ініцыятарам стварэння нефармальнай міжнароднай нефрадавай арганізацыі «Сык-кульскі» форум, а пасля і яе прэзідэнтам.

Прапануем чытачам гутарку Чынгіза Айтматава з палітычным аглядальнікам Агенцтва друку Навіны Андрэем ЗОЛАТАВЫМ.

— Як вы лічыце, куды і як пойдуча далей мастацтва і літаратура? Наша ж стагоддзе канчаецца, і вось-вось пачнецца новае...

— Мне думаецца, каліндарная змена часу яшчэ мала што значыць. Каліндар календаром, а чалавечая сутнасць, якая праяўляецца ў мастацтве, — застаецца. Таму наўрад ці трэба чакаць нейкага карэннага павароту, абавязковага з'яўлення новых спосабаў выяўлення ў мастацтве, абавязкова новых яго форм. Відаць, усё застаецца, як ёсць, але мастацтва, літаратура будуць асвойваць нейкі новы змест, новую гісторыю, новыя лёсы людзей. А яны змяняюцца пастаянна. Тое, што было найбольш характэрным, напрыклад, для эпохі паслярэвалюцыйнай, для нашых 30-х гадоў — гэта, мусіць, усё-такі прайшло. Мне думаецца, вельмі многае будзе сказана, будуць спробы сказаць пра наш час у сувязі з перабудовай.

Хаця мы знаходзімся ў яе пачатку, у кожнага пачатку ёсць і свой апегі, і свой канец. І, відаць, гэтага перыяду страцей, што мы цяпер перажываем, гэтага новага гістарычнага павароту хочыць для мастацтва на доўгія яшчэ часы. Адсюль будуць чэрпаць новыя мастакі слова, спяны, музыкі, жывапісцы сваё, толькі для іх уласцівае, — сюжэты, вобразы, тэмы, праблемы. А ў цэлым усё тая ж сітуацыя, усё тая ж задача застаецца: чалавек увесь час спрабуе даведацца — хто ж ён і як яму трэба жыць.

Могучы быць розныя спробы розных мастакоў — спробы знайсці нешта свежэе, нешта арыгнальнае, што яшчэ не было «ў хаду», нявыкарыстанае. Могучы быць розныя спосабы адчування і выказвання пачуццяў сродкамі мастацтва. Нішто не выключанае, але усё роўна, мне думаецца, што асноўнае, галоўнае — гэта спосаб рэалістычнага адлюстравання чалавека, яго душы.

— Як вы разглядаеце сённяшні паварот да публіцыстыкі і нават узлёт публіцыстыкі — працэс, у які ўцягнулі многія пісьменнікі, і ў іх ліку вельмі буйныя? Ці няма небяспекі, што ён фактычна звядзе на нішто мастацкую літаратуру?

— Не, я не думаю, што публіцыстыка зможа замяніць вялікую літаратуру. Гэтага ніколі не было і не будзе. Публіцыстыка займае ў грамадска-літаратурным працэсе сваё месца, у яе свае задачы, сваё прызначэнне. Іншая справа, што цяпер усё мы ахоплены спробай хутчэй сказаць пра ўсё набалелае і пра тое, што гадамі замоўчвалася. Гэта натуральная рэакцыя. Але гэта зусім не гаворыць пра тое, што вялікая літаратура перастане існаваць і што мы будзем задавальняцца нашымі чыста эмацыянальнымі водгукамі. Няхай нават самымі шчырымі і праўдзівымі.

Тое, што часам называюць «тэматызмам» нашага часу — гэта тое, што мы ніяк не можам, на жаль, неяк збаланса-

ваць натуральныя, нармальныя адносіны да тых ці іншых тэм. Ну добра, цяпер «тэматызм» перабудовачны, але ж да таго быў «тэматызм» таксама пэўны, і ён выдаваўся ад імя партыі, дзяржавы... Няхай кожны мастак сам з сабой вырашае, што яму здаецца найбольш цікавым, важным, найбольш патрэбным. А калі загадаць аб'яўляцца, што, скажам, тэма рабочага класа — гэта генеральная тэма, то гэта ўжо «тэматызм», гэта ўжо штучнае абазначэнне таго, што павінна абавязкова заахвочвацца. А ўсё астатняе лічыцца само па сабе другародным, трэцяродным. Так і ў даным выпадку — перабудова перабудовай, але аб'яўляць саму перабудову галоўнай тэмай для літаратуры і мастацтва, я думаю, таксама будзе няправільна, хоць перабудова будзе так ці інакш, у тых ці іншых формах неабходна прысутнічаць.

Вось, напрыклад, калі спроба развянчаць усё ранейшае становіцца жыццёвай неабходнасцю, жывой патрэбай, яе не варта ператвараць у моду і не трэба толькі гэтым абмяжоўвацца. Развенчваць, абвінавачваць, высвятляць трэба, неабходна, каб сказаць самому сабе, што з чаго вынікала і што было з чым звязана, але не трэба гэта ператвараць, я паўтарваю, у моду, каб толькі гэта гаварыць, разважаць пра гэта толькі так і ніяк інакш — гэта таксама ўжо адна з крайнасцей. Таму трэба, мне здаецца, думаць пра тое, каб не шарахацца з крайнасці ў крайнасць, а знаходзіць усё, што аб'ядноўвае, вядзе да збалансаванасці.

— Цяпер вядзецца даволі многа размоў аб спарборніцтве ў мастацтве, літаратуры (для большай пераканаўчасці яго называюць здаровым спарборніцтвам). Якія вашы адносіны да гэтай доволі складанай праблемы?

— Я не хацеў бы гаварыць і думаць аб спарборніцтве ў прамым сэнсе гэтага слова. Хаця, мусіць, нейкае творчае спарборніцтва, ці што, можа быць ці нават павінна быць.

— Адзін з адным?..

— Не ведаю з чым. Гэта значыць, спробу сказаць новае слова, зрабіць адкрыццё на фоне таго, што ёсць ці што побач з табой — я гэта не выключаю. Але так, каб узяць і аб'явіць: давайце наладзім сацыялістычнае спарборніцтва ў літаратуры і мастацтве, хто лепш напіша раман на нейкую пэўную тэму, а хто — на іншую тэму, і так далей... Гэта глупства, гэта не патрэбна.

— Цяпер у паняцце спарборніцтва ўкладваюць не толькі творчы конкурс, баявітасць тэмы, але і нават тое, хто каго абыдзе па тыражах, па папулярнасці...

— Мне ўсё гэта не падабаецца, мне непрыемная такая пастаноўка пытання. Вядома, папулярнасць, напэўна, патрэбна, але кожны ідзе да яе па-свойму. Яна сама знойдзе пісьменніка, калі трэба.

— У снежні вы адзначылі «круглую дату» — сваё шас-

цідзесцігоддзе, і, напэўна, і вы самі, а не толькі крытыка, аналізуеце зробленае? Ці самае галоўнае ўжо зроблена? Ці ёсць адчуванне, што зроблена недастаткова?

— Ну, я зусім не лічу, што галоўнае зроблена. Мне хацелася б думаць, што усё яшчэ ідуць подступы да галоўнага. Але ў гэтым, відаць, і парадокс: нашы чаканні ўвесь час абнаўляюцца. Усё спадзяешся сказаць значна больш і значна глыбей, нават пры тым, што нейкі ўзровень ужо дасягнуты.

— Многія чытачы вашага апошняга рамана «Плаха» асабліва высока ацэньваюць вобраз рускага Аўдзія Калістратава, бачаць у гэтым падзею ў гісторыі рускага літаратурнага працэсу нашага часу. Гэта падстава спытаць: ці адчуваеце вы на сабе ўплыў рускай літаратурнай традыцыі?

— Ну, гэта не толькі таму, што мне давялося стварыць вобраз рускага чалавека. Нават калі б я гэтага не зрабіў, усё роўна ўплыў рускай літаратуры на мяне — безумоўна вызначальны. І ўсю астатнюю сусветную літаратуру я так ці інакш успрымаю праз рускую літаратуру. Руская літаратура вельмі моцна ў свой час рушыла наперад, вельмі многае пазначыла, у многім дасягнула вялікага поспеху, дала вялікі ўрок усёй сусветнай культуры, яна ўплывае ўсім вопытам свайго развіцця. Так што не можа быць ніякіх сумненняў: руская літаратура для мяне — першазначная з'ява.

— Вам многа даводзіцца бываць за мяжой, сустракацца там і з літаратарамі, і з чытачамі, і з дзяржаўнымі, палітычнымі і грамадскімі дзеячамі. Апрача цікавасці да вашай творчасці, якое ў вас адчуванне, чаго там яны ад нас чакаюць?

— Цяпер гэта зусім ясна. Усе разумеюць, што мы знаходзімся ў складаным пераплёце абставін. Перабудова і публічнасць — гэта зусім новы паварот нашай гісторыі, новы вобраз нашага грамадства, і яны ўсе гэтым зацікаўлены і гэтага не ўтойваюць. Нашым жыццём яны цікавяцца з большай доляй добразачліваці. Мне здаецца, што яны шчыра хочуць, каб наша адчайная спроба ўвянчалася поспехам. Яны адчуваюць да нас давер, адчуваюць неспакой за вынік нашых намаганняў і жадаюць, каб усё задуманае збылося.

— Што б вы маглі пажадаць вашым чытачам усюды ў свеце?

— Цяжка жадаць што-небудзь адразу ўсім чытачам, ды яшчэ ўсюды ў свеце. Але тым не менш проста сваім чытачам, да якіх я адчуваю шчырую і глыбокую ўдзячнасць, я пажадаў бы быць больш уважлівым — не да мяне, зразумела, а быць больш уважлівым да вялікай літаратуры. Не шкадаваць на яе часу, траціць пэўныя душэўныя намаганні. Гэта было б вельмі важным і для чытачоў, і для самой літаратуры...

ЦІКАВА ВЕДАЦЬ

ЯК СВЯТКАВАЛІ НОВЫ ГОД

У даўні-даўні час каляндарны год на тэрыторыі Беларусі пачынаўся вясною, а навагодняе свята спраўлялі ў пачатку вясенніх палых работ. Асноўнымі абрадавымі асобамі такога свята былі валачобнікі, якія збіраліся ў гурт і абыходзілі ўсе сялянскія двары, не мінаючы ніводнага, валачобнай песняй велічалі — праслаўлялі кожнага гаспадара і яго сям'ю, іх працу на полі, яе плён, усхвалялі земляробства, жывёлагадоўлю, сялянскія работы на працягу гаспадарчага года, шчасліваю сям'ю, гаварылі імпрывізаваныя віншаванні. Гаспадары за гэта дзякавалі валачобнікам, давалі ім падарункі — яйкі, сыр, мяса.

У познім сярэднявеччы з пераносам пачатку каляндарнага года на зіму сфарміравалася

лі шчасця, добрага ўраджаю. У адрозненне ад каляндных песень шчадроўкі суправаджаліся прыпевам: «Шчадры вечар, добры вечар!».

Раніцай Новага года звычайна спраўлялі абрад «засяванне». Яго выконвалі дзеці. Яны хадзілі па вёсцы з торбай, напоўненай зернем, заходзілі ў хату і, прывітаўшы гаспадароў, імітавалі сяўбу: пасыпалі падлогу зернем жыта, аўса, ячменю. Рабілі гэта моўчкі або суправаджалі сімвалічнае дзеянне кароткай песняй, якой жадалі гаспадарам хаты ўраджаю, дабрабыту ў новым годзе. Выканаўцам абраду давалі святочныя падарункі.

Састаўной часткай зімовага навагодняга свята была абрадавая вячэра, якую наладжвала кожная сям'я напярэдадні

зімовае навагодняе свята. Галоўнымі яго фігурамі сталі калядоўшчыкі, якія спраўлялі абрад калядавання. Яны пераапраналіся, надзявалі маскі «казы», «мядзведзя», «бусла», «жоравы». З'яўленне сімвалічных птушак, што прыляталі вясною, мядзведзя, які прычынаўся ад зімняй спячкі, як бы сімвалізавала наступленне вясны, новага года. Акрамя таго, гэтыя сімвалічныя фігуры жывёл і птушак азначалі добрыя навагоднія пажаданні, павінны былі прыносіць дабро, шчасце. Каза была сімвалам шчадрага ўраджаю, мядзведзь — здароўя, багацця, бусел — сямейнага шчасця. Апрача таго, сімвалічныя фігуры птушак, жывёл весялілі глядачоў. З гэтай мэтай некаторыя калядоўшчыкі ўвасаблялі навагоднія персанажы «маладзіцы» (пераапрануты ў дзясвоае адзенне хлопец), «цыгана» і іншых. Важную ролю ў абрадзе адыгрываў калядоўшчык, якога называлі «дзедам». Яго апраналі ў вывернуты поўсцю наверх кажух або рыззё, на спіне рабілі горб, надзявалі яму маску з бяросты, прыладжвалі бараду з лёну, у руцэ ён трымаў кій. «Дзед» вадзіў калядную маску «каза», кіраваў калядным гуртам, куды ўваходзілі таксама музыка, які іграў суправаджаў танец «казы», танцы «маладзіцы», «цыгана», «песельнікі», якія складалі хор, «механоша» (насіў абрадавыя падарункі — «каляду»). Калядны гурт хадзіў па вёсцы, заглядаў у хаты, весяліў гаспадароў, усю сям'ю.

На поўдні Палесся напярэдадні Новага года спраўлялі абрад шчадравання. Яго выконвала звычайна група дзяўчат. Адно з іх называлі «шчадрай». Галаву дзяўчыны ўпрыгожвалі папярковым вяжком з рознакаляровымі шуккамі. І гуртам хадзілі па вёсцы і спявалі пад вокнамі хат велічальныя песні — шчадроўкі, якімі віталі гаспадары, усю яго сям'ю, жада-

Новага года. Абавязковай стравой гэтай святочнай вячэры была «куцця» — каша, якую рабілі з ячменю або пшаніцы і елі ў канцы вячэры. Яе гатавалі загадзя і ставілі на пачэснае месца ў хаце — у куцце (адсюль і назва). З ёю звязвалі надзеі на новы ўраджай. Існавала прыкмета, што калі каша падымалася зверху гаршка, то будзе ўраджай той культуры, з зерня якой яна прыгатавана. Бытвала таксама павер'е, што калі ўзяць пернік, загарнуць яго ў ручнік і пакрыць гаршчок з абрадавай кашай, то ячмень у новым годзе будзе каласістым. Усе ўдзельнікі вячэры павінны былі з'есці хоць адну лыжку куцці. Лічылі, што гэта садзейнічае ўраджаю, прадухілае гібель пасеваў ад марозу. У час частавання «звалі мароз» куццю есці: «Мароз, мароз, ідзі ка мне куццю есць, толькі майго ячменю, аўса, пшаніцы і г. д. (пералічваюць культуры, якія мяркуюць пасеяць) не марозь». Перад тым як паставіць куццю на стол, клалі на яго салому, паверх пасцілі абрус. Пасля вячэры «малацілі» салому кулакамі (білі імі па абрусу), а потым выцягвалі па саломінцы і па яе даўжыні меркавалі, які будзе лён у новым годзе, а па колькасці знойдзеных зярнят жыта меркавалі аб будучым ураджай збожжа. Іншы раз абрадавай кашай абсыпалі плодзавыя дрэвы ў садзе (лічылі, што пасля гэтага яны будуць даваць лепшы ўраджай). Абрадавая каша была галоўнай стравой святочнай вячэры. Таму ўся абрадавая вячэра называлася таксама «куцця». Навагоднюю абрадавую вячэру называлі «багатай», «тоўстай», «мясной», «шчадрай» куццёй. Для гэтай вячэры гаспадары імкнуліся

[Заканчэнне на 8-й стар.]

ЯК СВЯТКАВАЛІ НОВАГО ГОДА

[Заканчэнне.
Пачатак на 7-й стар.]

нагатаваць як мага больш страў (7, 9, 12) і самых лепшых. Лічылі, што так трэба рабіць, каб у новым годзе быў дастак у хаце, сям'і. Апрача куцці, былі на стале каўбасы, студзень, бліны, пірагі, сыр, кісель і іншае. Важнае значэнне надавалі не толькі абрадавай кашы, але і стравам са свініны. Яны былі абавязковымі кампанентам святочнай вячэры напярэдадні Новага года і сімвалізавалі багацце, дастак, дабрабыт.

Напярэдадні Новага года была пашырана варажба. Займаліся гэтым пераважна дзяўчаты. У варажбе дамінавалі шлюбныя матывы. Варажбой імкнуліся даведацца, якая з іх першай выйдзе замуж, куды, які будзе характар мужа. Дзяўчаты клалі на парог аладкі і ўпускалі ў хату сабаку. Лічылі, што чыю аладку ён спачатку з'есць, тая першай і выйдзе замуж. Дзяўчына кідала за вароты зняты з нагі чаравік і глядзела, у які бок ён ляжа. Меркавала, што ў той бок яна і выйдзе замуж. Кідалі таксама каменчык у ваду калодзежа. Калі ён упадзе без шуму, то муж будзе ціхі і добры, а калі з шумам, то, наадварот, — буйнага норава і злы. Праз некаторы час пасля навагодняга свята і да масленицы часта заключалі шлюб, спраўлялі вяселлі, і варажба дзяўчат была своеасаблівай формай чакання гэтай пары.

Знаёмству дзяўчат з хлопцамі садзейнічалі ігрышчы моладзі, што адбываліся ў пачатку новага года. Гульні наладжвалі ў карчме або ў вялікай хаце, якую святочна прыбіралі. На поўначы Беларусі характэрнай навагодняй гульні была «Жаніцьба Цярэшкі». Яна з'яўлялася своеасаблівай гумарыстычнай мастацкай імітацыяй вяселля, заключэння шлюбу. На захадзе Беларусі тыповай была гульня «Яшчур», у час якой дзяўчаты вадзілі вакол выбранага імі юнака карагод, кожная ўдзельніца гульні танцавала з ім, аддавала яму «вянок» (пояс, хустку і інш.), а потым танцам або песняй выкупляла свой «вянок».

Апісаны комплекс зімовых навагодніх звычайў і абрадаў найбольш быў характэрны для беларускага этнасу на феадальнай стадыі развіцця. У капіталістычную эпоху, асабліва ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў, яшчэ больш аслабляюцца рэлігійныя рысы некаторых навагодніх абрадаў — калядавання, засявання і іншых. У гэты час на Беларусі, перш за ўсё ў гарадах і пераважна сярод багатых — памешчыкаў, буржуазіі, распаўсюджваецца звычай ставіць навагоднюю ёлку. Дарэчы, упершыню ён узнік у Германіі. Спачатку гэтае дрэва надзялялі звышнатуральнымі ўласцівасцямі, пакланяліся яму. Упрыгожванне ёлкі першапачаткова было часткай ахвярапрынашэння. Гэтым абрадам імкнуліся ўлагодзіць, задобрыць

дрэва, яго жыццёвую сілу, якая нібыта можа садзейнічаць чалавеку, урадлівасці поля, дабрабыту сям'і. Паступова першапачатковы рэлігійны сэнс абраду пачаў знікаць. Зялёная ўпрыгожаная ёлка стала пераважна сімвалізаваць жыццё, здароўе, дабрабыт, шчасце. Важнае значэнне набылі эстэтычныя рысы святочнага навагодняга дрэва, якое выклікае радасць, добрыя надзеі. Упрыгожаная зялёная ёлка паступова ператварылася ў галоўны сімвал зімовага навагодняга свята, асноўны сімвал новага года з яго вясною, з'яўленнем расліннасці, новага жыцця. Адбываюцца некаторыя змены ў саставе навагодніх масак-персанажаў. У канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў у гарадах адначасова з ёлкай з'яўляюцца і навагоднія персанажы Дзеда Мароза і Снягуркі, якія былі ўжо пашыраны ў краінах Заходняй Еўропы. Новыя элементы навагодняга свята ў гэты перыяд былі характэрныя толькі для побыту багатых. Яны яшчэ не ахапілі большую частку беларускага этнасу, у прыватнасці, сялян, рамеснікаў, рабочых.

Значныя змены ў комплексе навагодніх звычайў і абрадаў адбыліся ў савецкую эпоху. Паступова знікла варажба. Навагодняя абраднасць канчаткова страціла рэлігійны сэнс. Звычай ставіць навагоднюю ёлку пашырыўся не толькі ў гарадах, але і ў вёсках, стаў характэрнай рысай навагодняй святочнай культуры ўсяго насельніцтва Беларусі, самым яр-

ПАВАЖАНЫХ ЧЫТАЧОУ «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ»,
УСІХ СУАЙЧЫННІКАУ,

якія жывуць далёка і блізка ад мілай іх сэрцу і дарагой іх памяці Беларусі, шчыра віншум з Новым, 1989 годам і зычым таго, чаго звычайна людзі зычаць аднаму з такой нагоды — здароўя, шчасця, дабрабыту і міру на нашай зямлі.

Зычым таксама, каб наступны год быў вельмі памысным у грамадскім жыцці таварыстваў і аб'яднанняў нашых замежных землякаў, каб мацнела духоўная сувязь беларусаў усіх пакаленняў з зямлёй продкаў, маці-Радзімай.

Беларускае таварыства «Радзіма»

Рэдакцыя газеты «Голас Радзімы»

кім, самым важным навагоднім сімвалам. Ёлку пачалі ставіць не толькі ў хатах, кватэрах, але і ў грамадскіх будынках (Палацах культуры, клубах, школах, дзіцячых садах), на плошчах. Састаў навагодніх масак папоўніўся казачнымі персанажамі. Новы год стаў самым любімым і жаданым святам для дзяцей. Вакол ёлкі яны водзяць карагоды, спяваюць песні, тут атрымліваюць навагоднія падарункі ад Дзеда Мароза і Снягуркі.

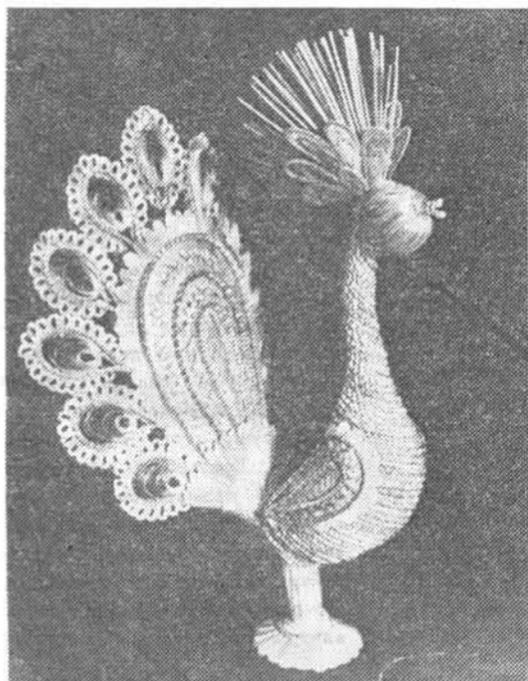
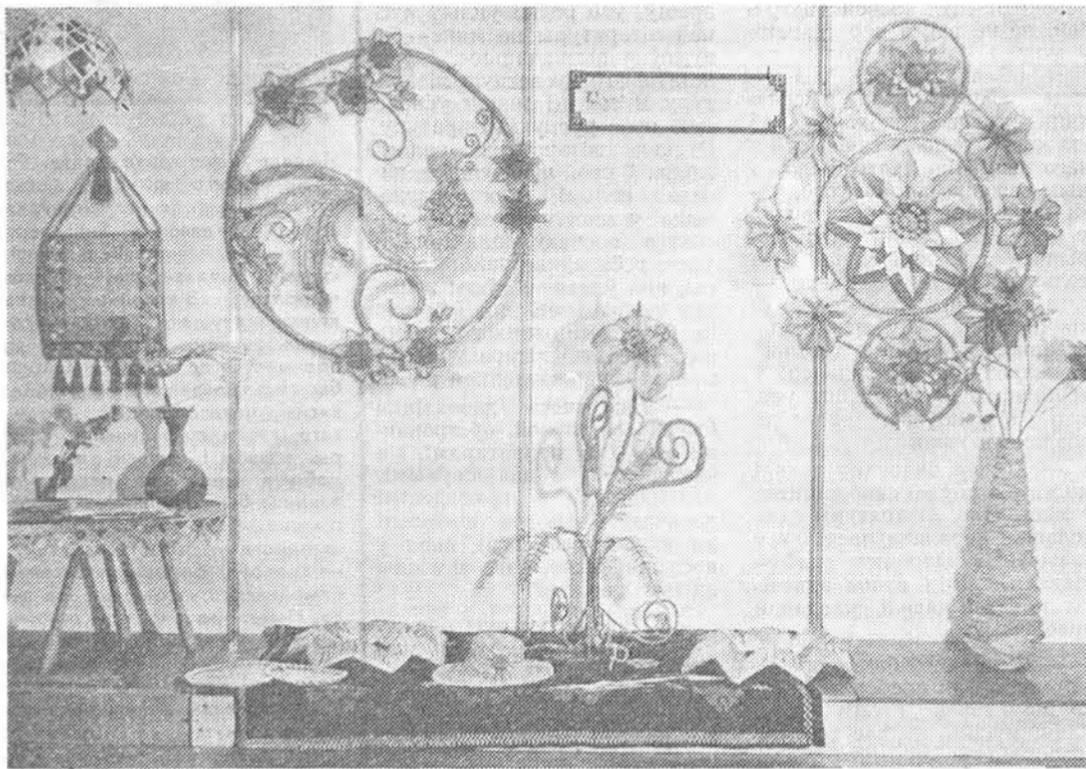
Абавязковым элементам навагодняй урачыстасці стаў звычай віншаваць родных, сяб-

роў, знаёмых паштоўкай або па тэлефоне ці тэлеграмай. Перад пачаткам Новага года перадаецца навагодняе віншаванне Савецкага ўрада ўсім грамадзянам нашай краіны. Ва ўсіх сем'ях наладжваецца навагодняе сталё, а ў Палацах, Дамах культуры, клубах, школах — навагоднія балі-мастэкарскія, у якіх удзельнічае галоўным чынам моладзь, у школах — дзеці. Па тэлебачанні паказваецца навагодні канцэрт майстроў мастацтваў.

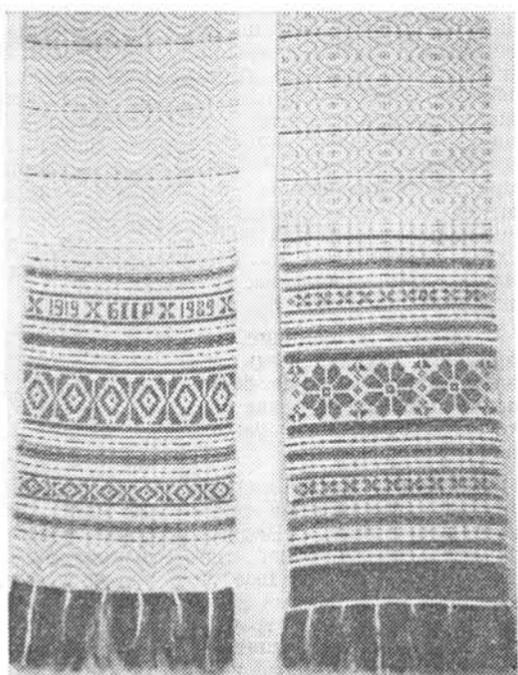
Міхаіл ПІЛПЕНКА,
кандыдат гістарычных
наук.

ВЫСТАЎКА— ЗАЎСЁДЫ СВЯТА

БЕЗ НАРОДНАГА
МАСТАЦТВА НЕ МОЖА
ПАЎНАЦЭННА
ІСНАВАЦЬ НІ АДНА
НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
КУЛЬТУРА

У Мінску прайшла рэспубліканская выстаўка «Народнае мастацтва Беларусі. Традыцыйныя мастацкія промыслы», прысвечаная 70-годдзю БССР і Кампарты Беларусі. На ёй былі прадстаўлены ўсе вобласці нашай рэспублікі, а таксама фабрыкі мастацкіх вырабаў. Каля 400 удзельнікаў выстаўкі — людзі рознага ўзросту і прафесій — паказалі каля 1 000 экспанатаў, дэманструючы сваё майстэрства, па-сапраўднаму мастацкія вырабы. Тут былі прадстаўлены амаль усе віды народна-прыкладнага мастацтва, што традыцыйна бытуюць на Беларусі: ткацтва, вышыўка, саломалляцтва, кераміка, пляценне з лазы, разьба па дрэву і інш. Многае з таго, што дэманстравалася, уваходзіць сёння ў наш побыт, упрыгожваючы жыццё.
НА ЗДЫМКАХ: творы беларускіх народных майстроў, якія дэманстраваліся на выстаўцы.
Фота І. КУРМАНОВІЧА.

ГУМАР

Муж доўга спрачаецца з жонкай. Нарэшце, змучаны, ён гаворыць:
— Добра... Няхай будзе па-твойму...
— Позна! Я ўжо перадумала!

— Ідзе моцны дождж, а мая жонка пайшла гуляць без парасона.
— Не турбуйцеся, я мяркую, яна схаваецца ў якім-небудзь магазіне.
— Гэтага я якраз і баюся.

Бацька — дачцэ:
— Колькі зарабляе твой кавалер?
— Як дзіўна, тата! Ён заўдаваў мне гэтае ж пытанне пра цябе.

— Эх і карак! Ну і карак! Вось гэта дык карак, мармытаў цырульнік, падстрыгаючы кліента.
— А гэта таму, што я заўжды добра і смачна ем, — самазадаволена ўсміхаючыся, сказаў кліент.
— Ды еш ты, братка, хоць мякіну, — адказаў цырульнік, — але ж хоць зрэдку шмю мый.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ
ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80, 33-03-15,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага
Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі
Зак. № 1738